

VODIČ za organizacije građanskog društva

Govorimo o “IPA” – Osnovni pojmovi i mogućnosti učešća

VODIČ za organizacije građanskog društva: Govorimo o “IPA” – Osnovni pojmovi i mogućnosti učešća

Sadržaj

Uvod	4
Predpristupna pomoć EU	6
IPA i međunarodne finansijske institucije	16
Primeri programiranja i nadzora nad korišćenjem fondova EU iz zemalja članica EU	18
1. MAĐARSKA.....	18
Učešće mađarskih organizacija građanskog društva u planiranju i realizaciji operativnih programa Strukturnih fondova Evropske Unije (Skrraćeni apstrakt)	18
2. BUGARSKA.....	23
Iskustva NVO sektora u programiranju fondova EU u Bugarskoj u periodu od 2007–13. godine .	23
3. SLOVAČKA.....	28
Ocena procesa programiranja fondova EU u periodu 2007–2013 iz ugla učešća NVO sektora...	28
Pregled učešća javnosti vezan za instrument IPA u zemljama Zapadnog Balkana	32
Albanija	32
Hrvatska	34
Makedonija.....	37
Srbija	39
Naredni koraci	42
Preporuke	43
Korisni linkovi.....	44

Uvod

Cilj ovog Vodiča je da informiše i podrži NVO iz zemalja zapadnog Balkana i druge subjekte koji su zainteresovani ili već učestvuju u nadolazećem programskom ciklusu predpristupnog finansiranja, kao i da ih ojača da mogu u celini da koriste sve mogućnosti i prilike za učešće javnosti u tom procesu.

Vodič otvara kratki uvod posvećen formalnom aspektu programskog ciklusa, nakon kojeg slede odabrani slučajevi pozitivnih i negativnih primera koji ilustruju iskustava programskog procesa u različitim zemljama, dopunjeni pregledom mogućnosti učešća javnosti u finansiranju iz predpristupnih fondova u zemljama zapadnog Balkana. U finalnom delu Vodič daje informacije o budućem razvoju, kao i preporuke za transparentno i participativno programiranje predpristupnog finansiranja.

Predpristupna pomoć EU

Evropska Unija (EU) obezbeđuje predpristupnu finansijsku pomoć zemljama kandidatima za članstvo (trenutno: Hrvatska, Island, Turska i Makedonija) i potencijalnim kandidatima za članstvo (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija i Kosovo u skladu sa Rezolucijom 1244/1999 Saveta bezbednosti UN). Finansijska pomoć je namenjena za pojedinačne i za zajedničke korisnike. Njena svrha je da pomogne ovim zemljama u sprovođenju političkih, ekonomskih i institucionalnih reformi neophodnih radi usklađivanja sa standardima EU. Ove reforme, neophodne za članstvo u EU, istovremeno imaju za cilj i da unaprede život građana u zemljama korisnicima. Ključni cilj pomoći je podrška političkim reformama, u izgradnji pojedinačnih institucija, zatim jačanje vladavine prava, ljudskih prava, zaštita manjina i razvoj građanskog društva.

Funkcionalna tržišna privreda se smatra kao preduslov za pristupanje EU. U cilju povezivanja sa kompetitivnim pritiskom i tržišnim činocima i silama u okviru EU, predpristupna pomoć obezbeđuje podršku ekonomskim reformama, koje treba da dovedu do ubrzanja rasta i mogućnosti porasta zaposlenosti.

Cilj predpristupne pomoći je istovremeno i da unapredi kvalitet života u zemljama članicama EU, na primer u oblastima zaštite životne sredine i borbe protiv kriminala, krijumčarenja droga i ilegalne imigracije, u periodu tokom kojeg

zemlje kandidati i potencijalni kandidati za članstvo budu usklađivale i postepeno usvajale pravila EU. Pored toga, predpristupna pomoć treba da ohrabri regionalnu saradnju i da doprinese održivom razvoju i smanjenju siromaštva.

Instrument za predpristupnu pomoć – IPA (*Instrument for Pre-Accession Assistance*) je najvažnije sredstvo u Strategiji Evropske Komisije za predpristupnu pomoć za period od 2007. do 2013. godine. Svrha IPA je da pruži podršku zemljama u tranziciji na putu iz položaja potencijalnog kandidata u položaj kandidata i time za članstvo u EU. IPA treba da pomogne ovim zemljama u približavanju ispunjenosti kriterijuma za pristupanje EU (Kriterijumi iz Konephagena – ispunjenost političkih, ekonomskih i institucionalno-regulativnih uslova u primeni pravnih tekovina EU za članstvo, izgradnjom administrativnih i sudskih kapaciteta) i pripremi ih za programiranje, upravljanje i implementaciju Kohezivnih, Strukturnih i Ruralnih razvojnih fondova EU nakon pristupanja.

U skladu sa ovim ciljevima, IPA se sastoji od **pet komponenata**. Komponenta Pomoć tranziciji i izgradnja institucija (*The Transition Assistance and Institution Building Component – IPA I*) suštinski je povezana sa pravnim tekovinama EU (*acquis communautaire*¹) i izgradnjom

¹ *Acquis communautaire* je francuski pojam koji se odnosi na zajednički skup prava Evropske zajednice, koji obuhvata ciljeve EZ, materijalna pravila, politike i, posebno, primarnu i sekundarnu legislativu i pravne precedente – sve ono što čini

kapaciteta u zemljama kandidatima, ali ispunjava istu ulogu i za zemlje potencijalne kandidate. Komponenta Prekogranična saradnja (*The Cross-Border Co-operation Component – IPA II*) primenjuje se u pograničnim regionima svih zemalja korisnica (zemlje kandidati i potencijalni kandidati) i između njih i zemalja članica EU. Komponente Regionalni razvoj, Razvoj ljudskih resursa i Ruralni razvoj (*The Regional Development, Human Resources Development, Rural Development Components – IPA III, IV, V*), po osnovu kojih su zemlje kandidati ovlašćene da upravljaju svim vrstama pomoći kroz sistem decentralizovane primene, treba da obezbede spremnost zemalja kandidata na upravljanje fondovima EU – Kohezionim fondom, Strukturnim fondom i Fondom za ruralni razvoj.

Predpristupna pomoć može se koristiti i za pokrivanje troškova aktivnosti povezanih sa administracijom i upravljanjem, pratećih i završnih aktivnosti na projektima, nadzorom, revizijom i evaluacijom, kao i za pojedinačna istraživanja, sastanke, informisanje, obraćanja javnosti, informatičku i tehničku pomoć i administrativnu podršku u ostvarivanju ciljeva aktivnosti koje sprovodi Delegacija EU u pojedinim zemljama.

IPA operiše u zemljama kandidatima i zemljama potencijalnim kandidatima, u skladu sa aneksima IPA Regulative. Obe grupe – zemlje kandidati i zemlje potencijalni kandidati

deo pravnog poretka EU. U njega su uključeni svi sporazumi, regulative i direktive donete od organa EU, kao i presude izrečene u Evropskom Sudu pravde. *Acquis* je istovremeno dinamičan, u stalnom razvoju kako se zajednica menja, i fundamentalan. Sve države članice su obavezne da se pridržavaju pravila iz *acquis communautaire*.

primaju pomoć kroz Komponentu I i II IPA. Uz to, zemlje kandidati primaju i pomoć iz sredstava Komponenti III, IV i V.

Razlikovanje dostupnosti komponenti je posledica vremenskog horizonta pristupanja. Komponente III, IV i V su prethodnica za unutrašnje finansijske instrumente u okviru EU i stoga zahtevaju visok stepen administrativnih kapaciteta. **Zemlje potencijalni kandidati mogu imati koristi od mera slične prirode merama iz Komponenti III, IV i V**, ali to se mora implementirati kroz Komponentu I bez obaveze ovih zemalja da uspostave strukturne zahteve iz Komponenti III, IV i V.

Pomoć iz IPA fondova može imati, između ostalih, sledeće oblike:

- investicije, ugovorene nabavke ili subvencije;
- administrativna saradnja, uključivanje eksperata iz zemalja članica;
- učešće u radu programa ili agencija u okviru EU;
- mere podrške procesu implementacije i upravljanja programima;
- budžetska podrška (dodeljuje se izuzetno i predmet je posebnog nadzora).

Učešće u odlučivanju o nabavkama ili dodeli bespovratnih sredstava je otvoreno za sva fizička i pravna lica i međunarodne organizacije. Pri tome, fizička lica moraju imati državljanstvo, a pravna lica moraju biti osnovana u:

- zemlji članici EU ili Evropskog ekonomskog prostora;
- zemlji korisnici sredstava IPA fondova ili zemlji korisnici Evropskog susedskog i partnerskog instrumenta – ENPI.

I. Pomoć tranziciji i izgradnja institucija (Transition Assistance and Institution Building – TAIB)

- Ciljevi: Izgradnja institucija i povezane investicije
- Mere usmerene na vođenje stabilizacije i tranzicije ka demokratskom društvu i tržišnoj privredi

• *Upravljanje: Generalni direktorat za proširenje*

II. Prekogranična saradnja (Cross-Border Cooperation – CBC)

- Ciljevi: Prekogranična saradnja zemalja kandidata i zemalja potencijalnih kandidata sa zemljama članicama EU
- Učešće u programima transnacionalne saradnje (u okviru Strukturnih fondova) i programa morskih basena (u okviru Evropskog susedskog i partnerskog instrumenta – *European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI*)

• *Upravljanje: Generalni direktorat za proširenje i Generalni direktorat za regionalni razvoj*

III. Regionalni razvoj (Regional Development)

- Ciljevi: Investicije i povezana tehnička pomoć u oblastima kao što su transport, životna sredina i ekonomska kohezija

• *Upravljanje: Generalni direktorat za regionalnu politiku*

IV. Razvoj ljudskih resursa (Human Resources Development)

- Ciljevi: Jačanje ljudskog kapitala kroz edukaciju i trening i pomoć u borbi protiv isključenosti

• *Upravljanje: Generalni direktorat za zapošljavanje, društvena pitanja i jednake mogućnosti*

V. Ruralni razvoj (Rural Development)

- Ciljevi: Održivi ruralni razvoj
- Pomoć u restrukturiranju poljoprivrede i njenog prilagođavanja standardima EU u vezi sa zaštitom životne sredine, zdravstvom, veterinom i zaštitom bilja, dobiti životinja i bezbednošću na radu

• *Upravljanje: Generalni direktorat za poljoprivredu i ruralni razvoj*

Programiranje

Godišnji Paket za proširenje² sadrži ukupni strateški okvir za predpristupni proces u okviru kojeg IPA fondovi moraju da funkcionišu (Pristupno partnerstvo³ i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Izveštaj o napretku, Strateški dokument koji Evropska Komisija predstavlja svake jeseni Evropskom Savetu i Evropskom Parlamentu).

Višegodišnji indikativni finansijski okvir je deo Paketa za proširenje koji prevodi u finansijske iskaze prioritete definisane u okviru političkog okvira, zajednički za sve za zemlje korisnice i za sve komponente.

² Svake jeseni Evropska Komisija usvaja "**paket za proširenje**" – skup dokumenata koji objašnjavaju njenu politiku proširenja EU. Paket uključuje **godišnji strateški dokument** koji pruža ažurirani pregled politike proširenja i njene ciljeve i izgleda, kao i **procenu napretka učinjenog u poslednjih 12 meseci za svaku zemlju kandidata i potencijalnog kandidata**. Po potrebi, **objavljuje se detaljni izveštaj o napretku**, koji sadrži detaljni pregled i procenu Komisije o tome šta je svaka pojedina zemlja kandidat i potencijalni kandidat postigla u poslednjoj godini, kao i oblasti u kojima su potrebni dodatni napor. U pojedinim godinama Paket za proširenje uključuje i predloge Savetu ministara za reviziju evropskog i pristupnog partnerstva za svaku zemlju, gde Komisija nabroja prioritete oblasti za buduće reforme.

³ **Pristupno partnerstvo**, kao deo pojačanja predpristupne strategije, čini okvir predpristupnog procesa za svaku zemlju kandidata. Sastoji se od:

- **ključnih prioriteta oblasti** u kojima zemlje kandidati moraju da učine napredak, npr. prioriteta navedeni u mišljenju Evropske Komisije o aplikaciji za članstvo u Evropskoj Uniji;
- **finansijsku podršku** u sklopu pojedinačnog okvira.

Pristupno partnerstvo može biti revidirano u skladu sa napretkom postignutim od strane zemlje kandidata i razvojem situacije.

Politički i programski okvir za davanje pred-pristupne pomoći u okviru IPA čine:

- Višegodišnji indikativni finansijski okvir;
- Višegodišnji indikativni planski dokument za svaku zemlju.

Pored toga, za Komponentu I:

- Godišnji nacionalni programi i regionalni/ horizontalni programi i mehanizmi,

I, za Komponentu II:

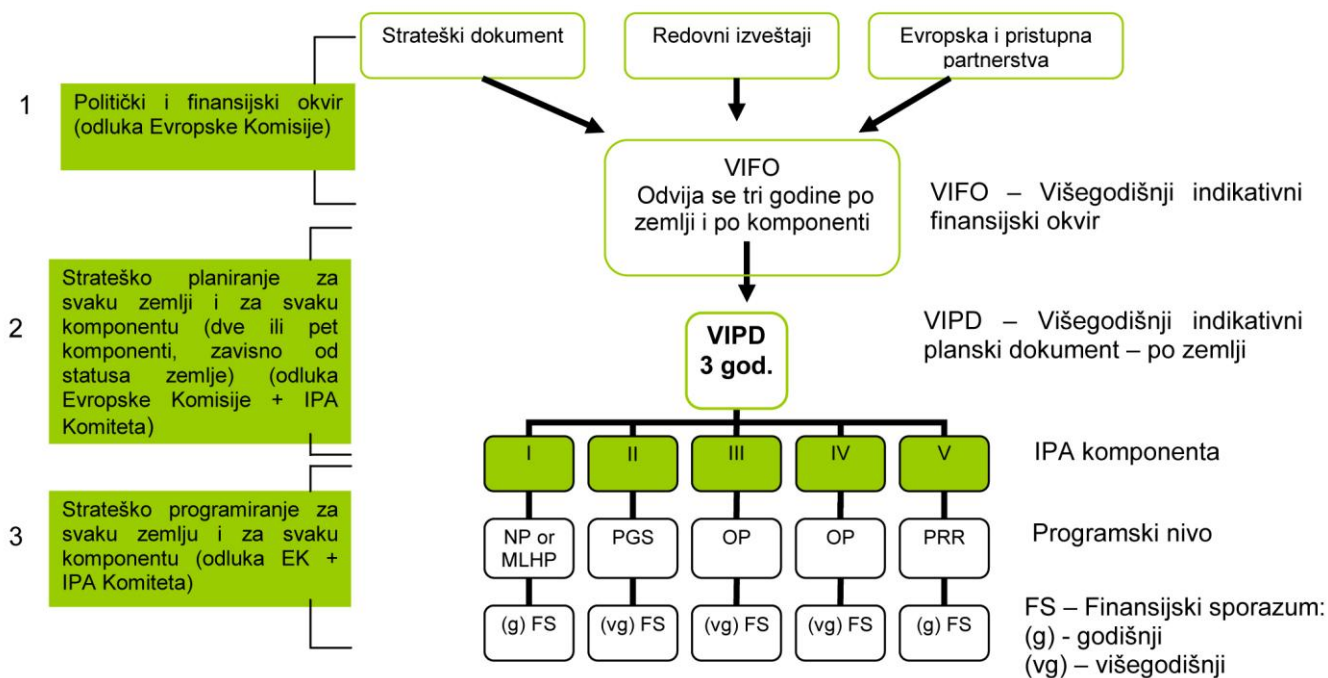
- Višegodišnji prekogranični programi.

Na nivou strateškog planiranja, **Višegodišnji indikativni planski dokument**, koji za svaku zemlju korisnika donosi Evropska Komisija, u bliskoj saradnji sa zemljom na koju se odnosi, pokriva komponente IPA fondova za datu zemlju. Ovaj dokument čine prioriteta pojedine zemlje koji treba da budu podržani sredstvima iz pojedinih komponenti, sa indikativnom alokacijom finansijskih sredstava u skladu sa Višegodišnjim indikativnim finansijskom okviru, za dati period i glavne oblasti intervencije. Višegodišnji indikativni planski dokument je ključni dokument strateškog+ planiranja u trostepenom IPA programskom procesu. On prati Višegodišnji indikativni finansijski okvir – u kojem su fondovi indikativno alocirani po zemljama i po komponentama (kao i po regionalnom i horizontalnom obrascu) – i prethodi programskim dokumentima, u kojima su glavne oblasti intervencije i glavni prioriteta, navedeni u planskom dokumentu, iskazani prema zemljama

prijemnicima u detaljnoj listi prioriteta, mera i operacija.

Ovi prioriteti treba da budu izvedeni iz konsolidovane operativne procene u toku perioda koji obuhvata probleme, potrebe i relativni značaj prioriteta, iskazanih u Evropskom i pristupnom partnerstvu, Nacionalnom programu za usvajanje pravnih tekovina EU, Izveštaju o napretku iz Paketa za proširenje, pregovaračkom okviru, Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, kao i i nacionalnim planovima i sektorskim strategijama svake zemlje, kada su kompatibilni sa predpristupnim ciljevima.

Konačno, na nivou programiranja, nacionalne vlasti svake zemlje usvajaju specifične programe: operativne programe, nacionalne programe i programe ruralnog razvoja, za svaku komponentu (za komponentu prekogranične saradnje: zajedničke programe između dve ili više zemalja korisnika IPA i između njih i susednih zemalja članica EU). Takođe, predviđeni su i regionalni i horizontalni programi, koje predlaže Evropska Komisija.

- I – Pomoć tranziciji i izgradnja institucija**
- II – Prekogranična saradnja**
- III – Regionalni razvoj**
- IV – Razvoj ljudskih resursa**
- V – Ruralni razvoj**

- MLHP – Multilateralni (ili horizontalni) program
- PGS – Prekogranična saradnja
- NP – Nacionalni program
- OP – Operativni program
- PRR – Program ruralnog razvoja

Izvor: Evropska Komisija, Vodič kroz IPA programiranje, 2008

Rokovi i postupak

Evropska Komisija priprema **Višegodišnji indikativni finansijski okvir (MIFF** od engleskog Multi-annual Indicative Financial Framework) dve godine pre početka njegove primene. Njime se vrši indikativno raspoređivanje finansijskih sredstava u okviru IPA fondova za zemlje i komponente. Ovaj okvir određuje uslove za Prednacrt budžeta, koji se priprema godinu dana pre početka primene novog okvira. Višegodišnji indikativni finansijski okvir važi tri godine, godišnje se revidira i podnosi Evropskom Savetu i Parlamentu kao deo jesenjeg Paketa za proširenje. Poslednji objavljeni Višegodišnji indikativni finansijski okvir važi za period od 2009–12. godine. Znači, **pripreme za novi okvir za period 2013–16. godine počće 2011. godine.**

Višegodišnji indikativni finansijski okvir: Raščlanjivanje IPA finansijskih sredstava za 2010–12. godinu alociranih po zemljama i komponentama						
<i>Komponenta</i>	<i>2007.</i>	<i>2008.</i>	<i>2009.</i>	<i>2010.</i>	<i>2011.</i>	<i>2012.</i>
HRVATSKA						
Pomoć tranziciji i izgradnja institucija	49.633.775	45.374.274	45.601.430	39.483.458	39.959.128	40.872.310
Prekogranična saradnja	9.688.225	14.725.726	15.898.570	16.216.542	16.540.872	16.871.690
Regionalni razvoj	45.050.000	47.600.000	49.700.000	56.800.000	58.200.000	59.348.000
Razvoj ljudskih resursa	11.377.000	12.700.000	14.200.000	15.700.000	16.000.000	16.040.000
Ruralni razvoj	25.500.000	25.600.000	25.800.000	26.000.000	26.500.000	27.268.000
Ukupno	141.227.000	146.000.000	151.200.000	154.200.000	157.200.000	160.400.000
MAKEDONIJA						
Pomoć tranziciji i izgradnja institucija	41.641.613	41.122.001	38.128.499	36.317.068	34.503.410	32.979.479
Prekogranična saradnja	4.158.387	4.077.999	5.571.501	5.682.932	5.796.590	5.912.521
Regionalni razvoj	7.400.000	12.300.000	20.800.000	29.400.000	35.000.000	39.400.000
Razvoj ljudskih resursa	3.200.000	6.000.000	7.100.000	8.400.000	9.400.000	10.580.000
Ruralni razvoj	2.100.000	6.700.000	10.200.000	12.500.000	14.000.000	16.928.000
Ukupno	58.500.000	70.200.000	81.800.000	92.300.000	98.700.000	105.800.000
KOSOVO						
Pomoć tranziciji i izgradnja institucija	68.300.000	184.700.000	103.339.798	64.484.594	65.828.286	67.070.852
Prekogranična saradnja	0	0	2.760.202	2.815.406	2.871.714	2.989.148
Ukupno	68.300.000	184.700.000	106.100.000	67.300.000	68.700.000	70.000.000
Ukupno za zemlje kandidate i Kosovo						
	1.109.427.000	1.308.600.000	1.303.900.000	1.399.400.000	1.547.000.000	1.685.000.000
ALBANIJA						
Pomoć tranziciji i izgradnja institucija	54.318.790	62.117.756	70.917.079	82.711.421	84.301.650	85.987.683
Prekogranična saradnja	6.681.210	8.582.244	10.282.921	10.488.579	10.698.350	10.912.317
Ukupno	61.000.000	70.700.000	81.200.000	93.200.000	95.000.000	96.900.000
BOSNA I HERCEGOVINA						
Pomoć tranzic. i izgradnja institucija	58.136.394	69.854.783	83.892.254	100.688.099	102.681.861	104.700.000
Prekogranična saradnja	3.963.606	4.945.217	5.207.746	5.311.901	5.418.139	5.526.501
Ukupno	62.100.000	74.800.000	89.100.000	106.000.000	108.100.000	110.200.000
CRNA GORA						
Pomoć tranziciji i izgradnja institucija	27.490.504.	28.112.552	28.632.179	29.238.823	29.843.599	30.446.471
Prekogranična saradnja	3.909.496	4.487.448	4.667.821	4.761.177	4.856.401	4.953.529
Ukupno	31.400.000	32.600.000	33.300.000	34.000.000	34.700.000	35.400.000
SRBIJA						
Pomoć tranziciji i izgradnja institucija	181.496.352	179.441.314	182.551.643	186.206.679	189.956.810	193.801.948
Prekogranična saradnja	8.203.648	11.458.686	12.248.357	12.493.321	12.743.190	12.998.052
Ukupno	189.700.000	190.900.000	194.800.000	198.700.000	202.700.000	206.800.000

Izvor: Komunikacija između Evropske Komisije i Saveta i Evropskog Parlamenta o Instrumentu za predpristupnu pomoć (IPA), Višegodišnjem indikativnom finansijskom okviru za period 2010–12. iz 2008. godine. Iznosi su u evrima i tekućim cenama

Na osnovu Višegodišnjeg indikativnog finansijskog okvira, godinu dana pre isteka prethodnog okvira donosi se **Višegodišnji indikativni planski dokument (MIPD** od engleskog Multi-annual Indicative Planning Document) koji pokriva sve relevantne komponente pripremljene za pojedinačne zemlje. Ovaj dokument navodi višegodišnje strateško okruženje u okviru kojeg treba da budu programirani iznosi iz Višegodišnjeg indikativnog finansijskog okvira. Kao i okvir, **i planski dokument se donosi za trogodišnji period, sa godišnjim revidiranjem** radi održavanja stabilnog strateškog pristupa. **Planski dokument se godišnje podnosi na mišljenje Komitetu IPA**⁴. Poslednji objavljeni planski dokument pokriva period od 2009–11. godine. U 2010. godini je procena da važeći planski dokument zadržava svoj značaj dovela do odluke da se ne revidira planski dokument za period 2010–12. godinu. Umesto toga, opšti planski dokument za period 2010–12. godinu usvojen je tako da uključi podatke i za 2012. godinu.

Komponenta I Pomoć tranziciji i izgradnja institucija, kao i godišnji nacionalni programi i regionalni i horizontalni programi, koji detaljnije obrađuju glavne oblasti intervencije predviđene planskim dokumentom, podnose se na mišljenje Komitetu IPA.

I Komponente II Prekogranična saradnja se, zajedno sa višegodišnjim programima prekogranične saradnje, i to onima za saradnju zemalja kandidata i potencijalnih kandidata sa zemljama članicama i onima za

međusobnu saradnju između zemlja kandidata i potencijalnih kandidata, takođe podnosi Komitetu IPA na mišljenje.

Komitet IPA, dakle, ispunjava ulogu koordinacionog tela za sve komponente IPA, i istovremeno je upravljačko telo za komponente I i II, Pomoć tranziciji i izgradnja institucija i Prekogranična saradnja.

Ne postoji Višegodišnji indikativni planski dokument za pojedinu zemlju. Obrada pojedine zemlje za potrebe planskog dokumenta je u nadležnosti nadležnog tima Generalnog direktorata za proširenje za datu zemlju, koji obezbeđuje ukupnu povezanost. Ovaj tim treba da konsultuje nacionalne vlasti svake zemlje u vezi nacrtu planskog dokumenta i blisko ih uključi u njegovu pripremu.

U pripremama komponenti III, IV i V učestvuju još tri Generalna direktorata Evropske Komisije: za regionalni razvoj, za zapošljavanje, društvena pitanja i jednake mogućnosti i za poljoprivredu. Pored toga, Generalni direktorat za regionalni razvoj učestvuje i kod komponente II, naime za programe prekogranične saradnje sa zemljama članicama EU.

Generalni direktorat za proširenje (za komponente I i II, a uz saradnju Generalnog direktorata za regionalni razvoj za prekograničnu saradnju sa zemljama članicama u okviru komponente II), kao i pomenuta tri druga Generalna direktorata (za komponente III, IV i V) treba da traže savet o relevantnoj temi od resornog Generalnog direktorata i međunarodnih finansijskih institucija, po potrebi pre formalnih međuresorskih konsultacija i pre formalnog podnošenja nacrtu Višegodišnjeg indikativnog planskog dokumenta nacionalnim vlastima.

⁴ Komitet IPA sačinjavaju predstavnici zemlja članica EU, a predsedava mu predstavnik Evropske Komisije. Komitet treba da pomaže Evropskoj Komisiji naročito u izvršavanju aktivnosti obezbeđivanja koordinacije i povezanosti između sredstava namenjenih za pomoć po komponentama.

Ključni subjekti – ciljevi za zastupanje:

Evropska komisija

Generalni direktorati:

▪ za proširenje; ▪ za regionalni razvoj; ▪ za zapošljavanje društvena pitanja i jednake mogućnosti; i ▪ za poljoprivredu.

Nacionalni nivo

Nacionalni koordinator za IPA, članovi IPA, nacionalne vlasti.

Nadležni organi iz zemalja članica EU u zainteresovanim zemljama, građansko društvo i druge zainteresovane strane treba da budu konsultovani o nacrtu planskog dokumenta i stoga je Evropska Komisija dužna da im obezbedi dovoljno vremena da pripreme svoje komentare.

U pogledu formalnih konsultacija, tim Generalnog direktorata za proširenje za pojedinu zemlju podnosi nacrt Višegodišnjeg indikativnog planskog dokumenta Nacionalnom koordinatoru za IPA pre nego što počnu međuresoreske konsultacije u okviru Evropske Komisije, u cilju pribavljanja primedbi nacionalnih vlasti. Nacionalni koordinator ima ograničeni rok da timu za pojedinu zemlju dostavi primedbe i kasnije može biti konsultovan, po potrebi, za izmene koje se pojave tokom međuresorskih konsultacija i/ili tokom odlučivanja u Komitetu IPA. Tokom ovog postupka, Nacionalni koordinator mora da se konsultuje sa organima nadležnim za upravljanje komponentama budućih programa.

Kada se nacrt Višegodišnjeg indikativnog planskog dokumenta zaključi, on se podnosi Grupi za podršku pri Generalnom direktoratu za proširenje i dodaju mu se njene preporuke, čime se formira završni

nacrt. Potom se završni nacrt planskog dokumenta podnosi na mišljenje Komitetu IPA i usvaja pojedinačnim odlukama Evropske Komisije.

Nadzor nad pružanjem finansijske pomoći

Evropska Komisija vrši nadzor primene predpristupnih programa preko svojih organa i to Generalnih direktorata za proširenje, za regionalnu politiku, za zapošljavanje, društvena pitanja i jednake mogućnosti, za poljoprivredu i za ruralni razvoj, kao i preko svoje Delegacije u zemljama korisnicima.

Takođe, Evropska Komisija i pojedina zemlja korisnica osnivaju zajedniče IPA nadzorne odbore radi nadzora nad korišćenjem programa finansijske pomoći. Po tom osnovu se pripremaju izveštaji o nadzoru i evaluaciji i, kada je potrebno, dogovorene korektivne aktivnosti. Dalji nadzor se sprovodi na nivou sektora i projekata.

Evaluacija finansijske pomoći

Generalni direktorat za proširenje vrši stalnu evaluaciju pružene finansijske pomoći. On je obavezan da obezbedi da se zapažanja, rezultati i preporuke iz evaluacije pružene pomoći iskažu kroz unapređivanje pripreme projekata i njihovog sprovođenja, kao i za optimalnu alokaciju sredstava.

Izveštavanje o pruženoj pomoći

U skladu sa obavezom Generalnog direktorata za proširenje da obezbedi detaljne informacije za Evropski Savet i Evropski Parlament, on svake godine objavljuje dva izveštaja. Prvi je "Izveštaj o PHARE,

Predpristupnom, Tranzicionom i CARDS instrumentu", koji pokriva finansijsku pomoć pruženu prema ranijim finansijskim instrumentima kojima upravlja Generalni direktorat za proširenje, dok "Izveštaj o sprovođenju finansijske pomoći u okviru IPA" pokriva aktivnosti finansirane iz IPA fondova.

IPA i međunarodne finansijske institucije

Investicioni okvir za zapadni Balkan je mešoviti mehanizam koji sadrži istovremeno subvencije (grantove) od Evropske Komisije i od zemalja članica EU, kao i kredite od evropskih javnih finansijskih institucija (Evropska investiciona banka – EIB, Evropska banka za obnovu i razvoj – EBRD, Razvojna banka Saveta Evrope).

Investicioni okvir raspoređuje subvencije koji pokrivaju troškove tehničke pomoći, subvencije za kamate i direktne investicije u akciji kapital. On ima značajnu ulogu u sprovođenju velikih infrastrukturnih projekata u jugoistočnoj Evropi, koji se finansiraju većinom preko EIB i EBRD, kao i preko većih bilateralnih institucija (npr. KfW). Projekti predloženi za podršku moraju biti izabrani ili odobreni od Nacionalnog koordinatora za IPA svake pojedine zemlje, pri čemu projekti sa regionalnim uticajem imaju prednost u postupku odlučivanja o prijavljenim projektima.

Investicioni okvir za zapadni Balkan je osnovan kao sredstvo regionalne politike za proširenje EU. Njegov cilj je da poveća usklađenost i saradnju pri investiranju u društveno-privredni razvoj zapadnog Balkana. On treba da usmeri postojeća sredstva fondova Evropske Komisije i objedini sredstva koja obezbeđuju Evropska Komisija, partnerske međunarodne finansijske institucije i bilateralni donatori. Rezultat ovih aktivnosti treba da bude bolja usklađenost donacija i porast kapaciteta za finansiranje ključnih objekata infrastrukture u skladu sa prioritetima za potrebe

proširenja EU. Takođe, ovaj okvir treba da podigne uticaj EU i bilateralno finansiranje, koristeći ga kao pojačanje kredita međunarodnih finansijskih institucija odobrenih za prioritetne projekte u zapadnobalkanskim zemljama korisnicama. Okvirom upravlja Upravni odbor i Grupa za projektno finansiranje⁵.

Sredstva Investicionog okvira fokusirana su na ključne sektore energetike, zaštite životne sredine, transporta, društvene infrastrukture i razvoja privatnog sektora. Od decembra 2009. godine do decembra 2010. godine Upravni odbor Investicionog okvira održao je tri sastanka i odobrio 81 grant za svih sedam zemalja korisnica. Neke činjenice o aktivnostima Investicionog okvira:

- preko 90% projekata finansiranih preko Investicionog okvira dobilo je mogućnost kreditiranja od najmanje jedne međunarodne finansijske institucije;
- trenutno je uticaj Investicionog okvira veoma snažan: ukupne obezbeđene investicije iznose 44 evra po svakom evru uloženom kroz grantove;
- osim odobrenih 139,2 miliona evra, još 116,8 miliona evra dodeljeno je iz budžeta EU, 11,1 milion evra iz Evropskog zajedničkog fonda za zapadni Balkan i 11,3 miliona evra od partnerskih međunarodnih finansijskih institucija.

⁵ Investicioni okvir za zapadni Balkan, Godišnji izveštaj 2010.

Važno je napomenuti da kod projekata finansiranih preko Investicionog okvira nema javnog učešća u postupku izbora projekata. Upravni odbor i Grupa za projektno finansiranje sastavljeni su od predstavnika Evropske Komisije, međunarodnih finansijskih institucija i bilateralnih donatora. Mada internet stranica Investicionog okvira prikazuje i detalje sa sednica upravljačkih tela, za građane ili organizacije građanskog društva je nemoguće da se uključe u postupak donošenja odluka. Prihvatajući činjenicu da su infrastrukturni projekti u postupku kod Investicionog okvira izuzetno složeni i važni, kao i da su potencijalno veoma kontroverzni, ipak se mora reći da je od izuzetnog značaja da se obezbedi javno učešće u postupku donošenja odluka. Kao što Evropska Komisija redovno vodi proces konsultacija za projekte koje finansira, trebalo bi da obezbedi i da ista praksa važi i u slučaju Investicionog okvira.

Primeri programiranja i nadzora nad korišćenjem fondova EU iz zemalja članica EU

1. MAĐARSKA

Učešće mađarskih organizacija građanskog društva u planiranju i realizaciji operativnih programa Strukturnih fondova Evropske Unije (Skrraćeni apstrakt)

Ovaj rad, kao deo Vodiča, jeste skrraćeni apstrakt studije koju je pripremila Kristina Molnar Heđmegi krajem 2008. godine za istraživanje "SF tim za održivu budućnost" i koja je objavljena pod naslovom "Strukturni fondovi i partnerstvo" (Prag, 2009.). Stoga, ovaj deo Vodiča oslikava stanje krajem 2008. godine i nije ažuriran.

Podaci u ovom radu su prikupljeni od predstavnika NVO i znaničnika koji su dali odgovore na istraživački upitnik i učestvovali na 18 razgovora, kao i putem istraživanja literature i drugih pisanih izvora.

Prethodna pitanja

Aktivnosti građanskog društva u Mađarskoj imaju dugu prošlost i mogu se smatrati intenzivnim. One su se posebno pojačale pod uticajem promena političkog i privrednog sistema (tranzicija, od 1989. godine). Može se oceniti da su mogućnosti učešća javnosti u pripremanju i korišćenju operativnih programa Strukturnih fondova u Mađarskoj bile

siroke u poređenju sa međunarodnim iskustvima. Međutim, učešće javnosti nije bila previše uspešno – vlada je njime samo prikazivala sliku partnerstva. Smatramo da je vlada u veoma malom obimu uzimala u obzir mišljenje javnosti.

Pripadnici građanskog društva su široko uključeni u rad nadzornih odbora, ali njihovi predstavnici imaju mali uticaj na stvarno tekuće ostvarivanje programa. Čini se da ne postoji nikakav tok informacija niti povratna sprega. Nadzorni odbori ne donose ozbiljne i važne odluke, njihova ovlašćenja se smanjuju, a uloga im je nakon perioda od 2004–06. godine postala formalna. Pitanje je do koje mere ovakvo stanje zavisi od samih aktivista građanskog društva?

Nevladine organizacije u Mađarskoj imaju određene mogućnosti da konkurišu sa projektima kod fondova EU, ali veoma teško iz njih mogu da dobiju sredstva. Potrebne su značajne promene da bi fondovi mogli šire i efektivnije da se koriste.

Pokušaćemo da otkrijemo razloge ovakvog stanja. Na osnovu rezultata istraživanja, daćemo

predloge u cilju povećanja efektivnosti procesa planiranja i realizacije.

Partnerstvo u planiranju Strukturnih fondova

Koncept nacionalnog razvoja

Dokument Koncept nacionalnog razvoja je dugoročna (2007–20.) osnova razvojne politike u Mađarskoj. Evropska Unija nije obavezala Mađarsku da donese ovaj dokument – to je bio dobrovoljni čin u interesu vlade i celog društva.

Iako je donošenje Koncepta pratila velika javna diskusija, između ostalog i niz konferencija, kao i prikupljanje podataka putem upitnika o njegovoj sadržini, sve je sprovedeno bez pripremne strategije. Završna verzija Koncepta je usvojena u decembru 2005. godine u mađarskom Parlamentu.

Predstavnici NIOK (Fondacija Neprofitnog informativnog i trening centra), Nacionalnog udruženja konzervacionista (Prijatelji Zemlje Mađarska) i Soros Fondacije 2005. godine osnovali su neformalnu radnu grupu sa ciljem da prati javnu debatu o Nacionalnom razvojnom planu. Inicijativa je naišla na dobar prijem i brzo su joj se pridružile brojne nevladine organizacije⁶. Položaj radne grupe je definisan kao "NVO za javnost Nacionalnog razvojnog plana" i imao je karakter "psa čuvara". Radna grupa je objavila sedam izveštaja o procesima zaključno sa 2008. godinom, koji se zajedno sa drugim dokumentima mogu

6 Savez za zajednički cilj – "Radna grupa građani za javnost Nacionalnog razvojnog plana" – Kovač Bence, Nezavisni ekološki centar
http://trust.easyhosting.hu/hirek/civil_kovacs.doc

naći na <http://old.nonprofit.hu//cnny>. Grupa je prihvaćena od vlade kao partner iz građanskog društva. Grupa je dala brojne predloge po pitanju postupka javne rasprave, a među ostalim rezultatima je postigla i da planeri reaguju u pismenoj formi na dobijene primedbe. Iznenađujuće je da je 40% predloga od građanskog sektora bilo uključeno u nacrt uprkos stalnih opstrukcija.

"Novi mađarski" razvojni plan (2007–13.)

Prateći međunarodna pravila, drugi Nacionalni razvojni plan nosi naziv Nacionalni strateški referentni okvir. Postupak javne rasprave usklađivala je i vodila Nacionalna razvojna agencija, vladino telo sa svim upravljačkim ovlašćenjima.

Operativni programi

Internet stranica prvog Nacionalnog razvojnog plana sadrži ažurirane statističke podatke o njegovoj primeni, osnovne podatke o svim finansiranim projektima i rezultatima javne rasprave o dokumentima koji sadrže razvojne politike, na adresi www.nfu.hu.

Agencija je pismom ili e-poštom pozvala oko 4.000 partnerskih organizacija, među kojima su stručnjaci i lobističke grupe, sindikati, organizacije građanskog društva i predstavnici nauke i privrede, da učestvuju u javnoj raspravi. Na poziv je odgovorilo 1.350 organizacije i poslalo svoje predloge u vezi operativnih programa u formama odgovora na upitnik ili samostalnog stručnog teksta. Većina mišljenja odnosila se na operativne planove Društvena obnova i Transport.

Ali, bez obzira na navedene činjenice, iako Nacionalna razvojna agencija obezbeđuje da svako može da pošalje predloge i zapažanja na internet stranicu, samo izabrane nevladine organizacije mogu stvarno da učestvuju u raspravi, u ličnoj razmeni stavova i radionicama. Međutim, merila izbora ovih "partnera" u trenutku njihovog izbora nisu bila propisana.

Pored toga, Nacionalni strateški referentni okvir bio je na dnevnom redu velikih makro foruma, kakvi su Nacionalni savet za pomirenje interesa, zatim Ekonomski i socijalni savet, Mađarska akademija nauka, Nacionalni savet za životnu sredinu, Nacionalni savet za regionalni razvoj i Nacionalni razvojni savet.

Nacionalna razvojna agencija organizovala je i seriju javnih rasprava za diskusiju o prioritetima referentnog okvira uz učešće predstavnika posebnih odeljenja vlade i nadležnih članova vladine Komisije za razvojnu politiku. Prioriteti su: obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo, privreda, transport, reforma države, regionalni razvoj, turizam, zaštita životne sredine i energetika.

Rezultati

Zaključak o iskustvima može da glasi da su predlozi NOV koje je predala radna grupa delimično usvojeni, posebno u vezi sektoralnih operativnih programa: usvojeno je oko 10% predloga. Kao i kod regionalnih operativnih programa, većina mišljenja nije prihvaćena. Jedina mogućnost za građansko društvo bila je da prihvati beznačajne deliće u sadržaju izmena i neke izmene u rečniku ili jeziku. Radna grupa nije napravila razliku između mišljenja koja imaju širu javnu podršku, predloženih od nekoliko

zainteresovanih strana, i onih od pojedinaca i malih interesnih grupa. Ispitanici koji su učestvovali u javnoj raspravi bili su razočarani kada su videli rezultate i smatrali su da je samo nekoliko predloga građanskog sektora uključeno u operativne programe, dok su mnogi sati rada posvećeni ovoj temi utrošeni uzalud. Po njihovom mišljenju, to je dovelo do stanja letergije u građanskom sektoru i oslabilo njegov aktivizam.

Ovde treba primetiti, uzimajući u obzir mađarsku istorijsku i društveno-ekonomsku pozadinu, da se uspostavljanje relativno jasnog postupka javne rasprave po sebi može smatrati kao uspeh.

Nadzorni odbori

Na osnovu Uredbe mađarske vlade br. 255/2006 (XII.8), organizacije građanskog društva predstavljaju horizontalne aspekte i uključene su u nadzorne odbore. U ove organizacije spadaju: jedna NVO za zaštitu životne sredine, kao i predstavnici barem po jedne NVO koja predstavlja Rome, osobe sa posebnim potrebama i koja se bavi rodnom ravnopravnošću.

Svi ispitanici članovi NVO koji su članovi nadzornih odbora imaju pravo glasa u odboru, većina su delegati nekih zajedničkih platformi i bili su izabrani za delegate glasanjem na transparentan način.

Većina delegata oseća jak centralistički uticaj od strane vlade. Vlada odlučuje bez javne rasprave i konsultacija o centralizaciji poslova i odgovornosti posredničkih organizacija. Po mišljenju delegata, nadzorni odbori nemaju stvarni značaj u primeni ili nadzoru operativnih programa; oni dobijaju samo kratke informacije o značajnijim odlukama koje su donete negde drugde. Nije im

dostupna ni jedna ekspertska grupa koja bi promovisala profesionalu efikasnost i efektivnost. Pošto članovi nadzornih odbora zavise od informacija koje dobijaju od vlade, nema nikakve stvarne diskusije i delegati građanskog sektora su u celini iz brojnih razloga time nezadovoljni. Evropska Unija je osudila ponašanje vlade, koja ne daje dovoljno informacija, ali po ovom pitanju nema bitnijih promena.

Pristup građanskog društva Struktturnim fondovima

Kao što je opisano, organizacije građanskog društva u Mađarskoj su od samog početka učestvovala u postupku planiranja primene Struktturnih fondova. Pored toga, bitne svrhe građanskog društva su i da može da bude partner u efektivnoj primeni Struktturnih fondova i da ima pristup njihovim finansijskim sredstvima.

Mađarske organizacije građanskog društva podnosile su prijave u oblastima utvrđenim operativnim programima i to: obrazovanje, društvene usluge, zaštita životne sredine, turizam, zapošljavanje i komunalne delatnosti.

Kod regionalnih operativnih programa, organizacije građanskog društva su podnosile prijave u konzorcijumima, na primer u vezi uklanjanja prepreka za kretanje invalida, zaštite životne sredine i jednakih mogućnosti.

Zaključak

U celini, može se zaključiti da su mehanizmi koji su funkcionisali u Mađarskoj pre tranzicije još uvek funkcionisali do primene Struktturnih fondova EU. Vlada je imala

paternalistički stav da je planiranje i raspoređivanje sredstava njen zadatak.

Korišćenju sredstava Struktturnih fondova prethodilo je planiranje koje je menjano više puta, kao posledica političkih promena. U pogledu javnih rasprava, nije pripremljena prava strategija, niti je postojao jedinstveni pravni okvir. Delom zbog stalnog nedostatka vremena, uključenost građanskog društva imala je *ad-hoc* karakter i često je bila netransparentna. Nakon jačanja kontrole od strane građanskog društva, od 2005. godine i nadalje, vlada i posrednička tela postali su otvoreniji za javne rasprave i konsultacije.

Javna rasprava o operativnim programima za period od 2007–13. bila je znatno dinamičnija. Programski dokumenti bili su lako dostupni široj javnosti preko interneta. Međutim, ministarstva su u različitoj meri uzimala u obzir mišljenja građanskog društva. Za vladu je nepostojanje jedinstvenog predstavljanja građanskog društva bilo problematično, što je izazivalo složene horizontalne teškoće različite jačine. Na nacionalnom nivou, grupe koje se bave zaštitom životne sredine i one koje se bave osobama sa posebnim potrebama bile su veoma aktivne, dok su predstavnici grupa koje se bave rodnom ravnopravnošću bili malo prisutni, a predstavnici interesa romske zajednice minimalno ili uopšte nisu bili prisutni. Na lokalnom nivou, u regionalne operativne programe usvojeno je svega nekoliko stavova građanskog društva. Što se tiče programskih dokumenata, pravi problemi za građansko društvo su kratki rokovi i nedostatak resursa za uključivanje eksperata, kao i finansijski troškovi predstavnika NVO. Sada deluje da se građansko društvo zamorilo. lako su mogućnosti učešća u

planiranju otvorene za svakog pripadnika društva, planeri i dalje pozivaju samo odabrane partnere na prave radionice i ne obezbeđuju za javnost sveobuhvatne informacije o samom postupku programiranja.

Građanski sektor oštro kritikuje postupak i evaluaciju primedbi, mišljenja i predloga koje podnosi, ističući da postupak i evaluacija nisu transparentni i da odbacivanje njihovih stavova nije obrazloženo. Sadašnja struktura i rad nadzornih odbora nisu delotvorni i u njima uopšte nema stvarnog prijema informacija iz građanskog sektora, što znači da se kontrola građanskog društva praktično ne sprovodi.

Na osnovu ovog istraživanja može se zaključiti da je aktivnost građanskog društva u postupku

planiranja i korišćenja Strukturnih fondova u Mađarskoj razvijena. Neophodno je da se organizuje zajedničko sektoralno nastupanje predstavnika građanskog društva, kao i da se razvije jedinstveni sistem predstavljanja i delegiranja. Što se tiče vlade, odlučujuća je transparentnost postupka ocene i odnosa prema prispelim stavovima javnosti. U interesu je celog društva da u ceo proces korišćenja fondova budu uključeni kompetentni stručnjaci, što bi dalo podršku i doprinelo znatno delotvornijem demokratskom učešću svih zainteresovanih strana.

2. BUGARSKA

Iskustva NVO sektora u programiranju fondova EU u Bugarskoj u periodu od 2007–13. godine

Šta je programiranje?

"Programiranje se odnosi na administrativni mehanizam koji se koristi radi ostvarivanja ciljeva Strukturnog i Kohezionog fonda. Višegodišnji programi, poznati i kao operativni programi, obezbeđuju usklađenost i kontinuitet u periodu od sedam godina. Programi se odnose na pojedinačna geografska područja na nacionalnom i podnacionalnom nivou, zavisno od načina na koji je uređeno upravljanje područjima. Programski ciljevi uključuju utvrđivanje strateških prioriteta i indikativnih mera, raspoređivanje finansijskih sredstava i određivanje načina upravljanja i vršenja nadzora nad sprovođenjem programa. Sadašnji ciklus programiranja teče od 2007. do 2013. godine".⁷ Iako se programiranje vrši u sedmogodišnjim ciklusima, postoji nekoliko faza u procesu programiranja koji traju duže od sedam godina. Međutim, one nisu samo u nadležnosti država članica ili kandidata, već povremeno i Evropske Komisije (npr. evaluacija nakon isteka ciklusa).

Prva faza je planiranje i prethodna procena⁸ programskih doku-

menata koji počinju dve do tri godine pre početka sedmogodišnjeg ciklusa. Druga faza je vođenje primene i nadzor nad sprovođenjem programa, što traje sedam godina (mogu se produžiti nakon isteka kada se novac duže isplaćuje, ali se odnosi na sedmogodišnji rok). Treća faza je naknadna evaluacija⁹ koja se obično radi kada program istekne.

U skladu sa definicijom načela partnerstva, iz člana 11 Regulative o Strukturnim fondovima¹⁰, ovlašćenje na učešće u programiranju tokom svih faza ima širok krug zainteresovanih strana.

"Učešće nevladinih organizacija u nadzornim odborima, odborima za evaluaciju i izbor projekata i u drugim službenim radnjama vezanim za predlaganje, sprovođenje i analizu projekata vodi do višeg nivoa transparentnosti i odgovornosti institucija. Šanse za korupciju su znatno manje kada je prisutna jaka kontrola građanskog sektora."¹¹

9 Naknadna evluacija, obaveze Evropske Komisije, a mogu se naći i obaveze zemalja članica: <http://wiki.interact-eu.net/display/pc/Practical+Handbook+for+Ongoing+Evaluation+Annex+3>

10 OJL 210, 31.07.2006, p.39 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:EN:PDF>

11 Izjava Koalicije NVO "Za održivo korišćenje evropskih fondova 2007–13." povodom: Primena partnerskih načela u postupku izrade nacrtu okvirnih

7

http://ec.europa.eu/regional_policy/glossary/programming_en.htm

8 Evaluation potencijala programa, njihov kvalitet i finansijska alokacija <http://wiki.interact-eu.net/display/pc/Practical+Handbook+for+Ongoing+Evaluation+Annex+3>

Prvi programski period u Bugarskoj

Period od 2007–13. godine bio je prvi period programiranja za Strukturni i Kohezioni fond za Bugarsku kao članicu EU. Međutim, već kod izrade i primene projekata u okviru ISPA i SAPARD predpristupnih fondova (2000–06.) važila je obaveza primene načela partnerstva, te su predpristupni fondovi bili škola planiranja i korišćenja fondova EU za bugarsku vladu i građansko društvo.

Pošto je proces učenja dugačak i težak, počeci planiranja strukturnih fondova 2004. nisu bili naročito transparentni i jednako otvoreni za sve zainteresovane strane. Informacije o procesu nisu bile zaista dostupne javnosti, a njihovo objavljivanje bilo je retko.

Proces planiranja uopšteno uključuje više radnih grupa za Nacionalni razvojni plan (raniji naziv Nacionalni strateški referentni okvir) i operativne programe. Zadatak prve radne grupe bila je analiza razvoja zemlje i postavljanje prioriteta u skladu sa potrebama zemlje i ciljevima EU. Ovaj okvirni dokument bio je nacionalna strategija za trošenje fondova EU tokom programskog ciklusa 2007–13. Druge radne grupe su trebale da pripreme operativne programe, što su konkretni planovi za ostvarivanje nacionalnih prioriteta utvrđenih u Nacionalnom strateškom referentnom okviru. Uloga ovih radnih grupa bila je da pripreme programske ciljeve, rasporede budžetska sredstva i odrede potrebne mere, način

upravljanja programom i kontrolne mehanizme i drugo.

Planiranje u radnim grupama, kako je propisano regulativom, trebalo je da se odvija u partnerstvu, a zainteresovane strane trebale su da budu uključene u ranim fazama. Ministarstvo finansija trebalo je da uspostavi poseban mehanizam uključivanja NVO i dostavi ga svim institucijama. Međutim, kada su jednom uspostavljene, radne grupe su činili uglavnom predstavnici vlade i društveno-ekonomskih partnera (sindikati, udruženja poslodavaca), dok predstavnika NVO gotovo uopšte nije bilo (nisu bili pozvani).

Neke bugarske NVO, poput Za Zemljata i CEIE, obe članice mreže CEE Bankwatch, imale su izvesno iskustvo u poslovima monitoringa ISPA predpristupnih fondova preko članstva u ISPA nadzornom odboru. Stoga su prve imale pristup nadležnim organima i tražile uključenje NVO za zaštitu životne sredine.

Nevladin sektor nije bio zastupljen u radu radnih grupa od početka iz brojnih razloga. Najvažniji od njih su:

1. NVO od strane državnih organa nisu prepoznate kao važan partner;
2. Postupak izbora i uključivanja NVO nije bio potpuno uspostavljen i dostavljen svim nadležnim institucijama;
3. Nacionalna regulativa koja definiše načela partnerstva u periodu 2004–07. bila je veoma nerazvijena;
4. Samo nekoliko NVO poznavalo je proces programiranja i imalo neke kapacitete za angažovanje u njemu.

U celini, nevladin sektor u Bugarskoj je napočetak programiranja 2004. godine bio isključene iz procesa, te od nadležnih organa nisu ni određene partnerske NVO, a u par

dokumenata za korišćenje EU fondova u Bugarskoj (2007–13.) p. 1,
http://bankwatch.org/documents/comments_partnership_2007_March_en.pdf

slučajeva NVO su morale između sebe da izaberu koja će biti predstavnik¹².

Šta su NVO radile tokom programiranja?

Slanje pisama i susreti za državnim zavničnicima sa zahtevom za uključivanje u proces programiranja koje su sprovele NVO Za Zemjata i CEIE pokrenulo je osnivanje Građanske koalicije za održivo korišćenje fondova EU¹³. Ideja je bila da se uporedo grade kapaciteti NVO za zaštitu životne sredine i uzme učešće u planiranju korišćenja fondova EU. Koalicija je danas šira i vodi nadzor i procenu primene nad korišćenje fondova EU na nacionalnom i regionalnom nivou, a tokom 2009. i 2010. pripremila je nekoliko dokumenata o nadzoru. Neki od njih su: "Vodič za nadzor građanskog društva nad fondovima EU"; "Izveštaj o nadzoru građanskog društva nad korišćenjem fondova EU u Bugarskoj, jun 2010."¹⁴; "Iskustva 101 organizacije o fondovima EU u Bugarskoj".¹⁵ Koalicija je trenutno uključena u pripreme za naredni programski period (2014–20.)¹⁶ i saraduje sa brojnim drugim NVO koalicijama u

obezbeđivanju učešća u planiranju strateških dokumenata. U procesu programiranja za naredni period do sada je pripremila nekoliko zajedničkih pisama i izjava i jednu studiju¹⁷. Rezultat toga je da joj je nekoliko ministarstava ponudilo mesta u radnim grupama koje se bave pripremanjem za programiranje.

Tokom planiranja operativnih programa, Koalicija je pregovarala o nekoliko mesta u radnim grupama. Takođe je prikupljala primedbe o različitim dokumentima vezanim za transport, životnu sredinu, načela partnerstva, stratešku procenu uticaja na životnu sredinu operativnih programa i druge. Na žalost, većina njenih primedbi nije uzeta u razmatranje, bez ikakvog obrazloženja.

Ipak, postignut je i jedan konkretan uspeh: predstavnici NVO na operativnom programu Zaštita životne sredine bili su veoma aktivni i uspeali su da ubede svoje kolege da fondovi EU za obnovljive izvore energije budu isključeni iz fondova kojima upravlja ministarstvo energetike i prebačeni u operativni program Zaštita životne sredine. Time se potvrdilo da za uspeh nije dovoljno samo članstvo u radnoj grupi, već da je odlučujuće aktivno učešće i dobra informisanost.

Bugarske NVO su podnosile komentare i Evropskoj Komisiji. Namera im je bila da Evropska Komisija, dok vrši procenu strateških dokumenata, izvrši pritisak na bugarsku vladu u pravcu prihvatanja predloga nevladinog sektora. Mada je teško proceniti domašaj ove akcije, ona je ipak uticala da Evropska Komisija prihvati postojanje posebnih

12 NVO iz zaštite životne sredine koristile su platformu na internetu Građanska e-vlada da bi odredile svoje predstavnike: http://vote.bluelink.net/ngovote_info.php Platformu je priznalo i nekoliko institucija. Ova platforma biće proširena tako da uključi NVO iz drugih oblasti.

13 Prva internet stranica koalicije još se može naći na adresi <http://www.bluelink.info/eu-funds/> iako njeni stavovi više nisu dostupni.

14 Prvi izveštaj na bugarskom <http://fesbg.org/node/162> All rights reserved©2010, PECSO, Varna ISBN 978-954-2904-01-4 (Zaključak na engleskom dostupan po zahtevu kod Sekretarijata Koalicije)

15 "101 организации говорят за европейските фондове в България" All rights reserved©2010, PECSO, Varna. ISBN 978-954-90952-9-6, <http://fesbg.org/node/186> (na bugarskom)

16 Nova internet stranica koalicije je <http://www.fesbg.org/>

17 "Teškoće u novom programiranju fondova EU u Bugarskoj od 2013. godine na osnovu analize iskustava iz perioda 2007–13. (zaključak na engleskom)

http://www.osi.bg/downloads/File/EU_Funds_summary_eng.pdf

pitanja u Bugarskoj i podigla poverenje prema bugarskim NVO kao važnom izvoru informacija o korišćenju fondova EU. Bugarske NVO za zaštitu životne sredine imaju veliko iskustvo u komunikaciji sa Evropskom Komisijom po pitanju nadzora nad korišćenjem fondova EU. Na primer, "Evropska Komisija ima značajno iskustvo sa nadzorim odborima za ISPA i SAPARD programe po pitanju saradnje sa bugarskim institucijama i NVO za zaštitu životne sredine. NVO često imaju informacije i stavove suprotne zvaničnim, naglašavaju alternativna rešenja i doprinose mnogo efikasnijem predstavljanju problema. Time se izražava i mišljenje javnosti. Na žalost, ministarstvo finansija je isključilo NVO iz nadzornog odbora za ISPA programe zbog njihove kritičke pozicije koja je suprotna stavu bugarskih institucija i kvalitetu nekih infrastrukturnih projekata (autoput Ljulin 3, aerodrom Sofija, i dr.)."¹⁸

U programskom ciklusu 2007–13. zvaničnici ipak nisu više bili grubo. Da bi učinila planiranje transparentnijim i inkluzivnim, vlada je organizovala više otvorenih rasprava na kojima su svi operativni programi bili predstavljeni od članova nadležne radne grupe. Izveštaji o svim ovim raspravama i komentari bili su javno razmenjeni između radnih grupa. Pored toga, ovi skupovi bili su otvoreni za opštu javnost, te je svako mogao da uzme učešće u raspravi. NVO su bile veoma aktivne i gotovo jedine su govorile ispred građanskog društva. Skupovima su prisustvovali i visoki zvaničnici – ministri, ambasadori,

18 Stav NVO Koalicije "Za održivo korišćenje fondova EU 2007–13." U vezi sa: Primena načela partnerstva u postupku pripreme okvirnih dokumenata za korišćenje fondova EU u Bugarskoj (2007–13.) p.1, http://bankwatch.org/documents/comments_partnership_2007_March_en.pdf

predstavnicima Evropske Komisije, i drugi. U tom smislu, kada se sprovodi programiranje, NVO moraju da se pripreme za njega i aktivno učestvuju.

NVO su 2007. predstavile određene zaključke o procesu programiranja i njihov stav je sledeći: "Naš zaključak je da su mnoge od izmena procesa pre rezultati lobiranja ministarstava, agencija, čak i pojedinaca, nego diskusije na radnim grupama. Zato verujemo da je ceo proces programiranja zasnovan na političkim odlukama i da radne grupe služe samo da bi se ove odluke potvrdile kao zvanične i učinile da postupak planiranja deluje "demokratski". Kao rezultat, najveći problem ne leži u učešću NVO, nego u njihovoj onemogućenosti da utiču na programe putem rasprava u radnim grupama, što bi bilo u saglasnosti sa evropskom od-dna-ka-vrhu regulativom o planiranju."¹⁹

Pouke i preporuke

- NVO treba aktivno da pristupe uključivanju u tela koja pripremaju programske dokumente na nacionalnom i regionalnom nivou. Posebno treba obratiti pažnju na regulativu za pravno obrazloženje;
- NVO treba da tragaju za strateškim partnerstvom i da se organizuju u koalicije;
- NVO treba da obezbede kvalitetne informacije i o nacionalnim vlastima i o Evropskoj Komisiji;
- NVO treba da obezbede dovoljne resurse (ljudske i finansijske) da bi mogle da učestvuju u

19 Izjava Koalicije NVO u "Za održivo korišćenje fondova EU 2007–13." U vezi sa: Primena načela partnerstva u postupku pripreme okvirnih dokumenata za korišćenje fondova EU u Bugarskoj (2007–13.) p.2, http://bankwatch.org/documents/comments_partnership_2007_March_en.pdf

programiranju;

- Kada su uključene, NVO moraju da zahtevaju puno prava glasa ako ga nemaju;
- NVO mogu da očekuju da tok informacija bude neformalan, a rokovi za komentarisanje kratki. Da bi izbegle ovakvu situaciju, NVO treba unapred da razmotre pripremu svojih najvažnijih zahteva.

3. SLOVAČKA

Ocena procesa programiranja fondova EU u periodu 2007–2013 iz ugla učešća NVO sektora

Nakon ozbiljnih problema u programiranju Strukturnih fondova u skraćenom periodu 2004–06. nevladin sektor u Slovačkoj odredio je jasan cilj da se u sledećem programskom periodu ne smeju ponoviti greške.

Zato su na samom početku programiranja za period 2007–13. u decembru 2004. godine članovi NVO predstavljeni u Nezavisnom građanskom timu za nadzor²⁰ usvojili ključna načela vezana za postupak programiranja koja moraju biti poštovana da bi se sprečilo haotično i netransparentno programiranje slično onom iz perioda 2004–06. Ova načela, kao i druge preporuke vezane sa sam postupak, podneti su vladinom programskom timu, ali gotovo u celini nisu ispoštovana.

Recimo, NVO nisu bile obaveštene kako su autori osnovnih analiza za Nacionalni strateški referentni okvir postupili sa njihovim

primedbama, a završni predlog analiza nije ni objavljen (ovaj predlog nije završen ni tokom pripreme prvog nacrtu referentnog okvira koji je dostavljen na komentarisanje). Pored toga, strateške ciljeve i prioritete Nacionalnog strateškog referentnog okvira vlada je utvrdila daleko pre završetka analiza koje su trebale da budu osnova za programiranje. Znači, analitički dokumenti su bili podređeni ranijim strateškim ciljevima i prioritetima. Rok za davanje primedbi na obimne materijale bio je u više navrata skraćivan na pet dana, dok je u redovnim prilikama bio 10 dana. Skraćivanje roka je uvek bilo opravdavano apsurdnim obrazloženjem "zbog problema u poslovanju sa Evropskom Unijom".

Bez obzira na vladino često naglašavanje potrebe za ozbiljnom primenom transparentnosti i participativnosti u programskom procesu, stvarni proces je od početka pošao loše, na neparticipativni način. NVO su u više navrata upozoravale vladu da to ne bi smelo da se dešava i pokušavale da spreče nastavljanje "igre programiranja i partnerstva" iz prethodnog perioda. Na žalost, sa gotovo nikakvim uticajem.

Kao rezultat, prvi nacrt Nacionalnog strateškog referentnog okvira, dostavljen za komentarisanje u septembru 2005. godine, bio je

²⁰ Nezavisni građanski tim za nadzor (Independent Civic Watchdog Team) pokrenula je 2001. NVO Prijatelji Zemlje – CEPA kao reakciju na netransparentno upravljanje fondovima EU, nizak nivo uključenosti opština, regionalnih vlasti i NVO u programiranje i korišćenje, kao i kritičan nedostatak informacija dostupnih javnosti. Trenutno Prijatelji Zemlje - CEPA vode ovaj tim, čiji su članovi predstavnici NVO koji deluju u zvaničnim nadzornim odborima i radnim grupama uključenim u programiranje i nadzor korišćenja fondova EU. Tim po potrebi priključuje i nezavisne stručnjake u oblastima regionalne razvojne politike, javnih finansija i održivog razvoja. Rad u timu je dobrovoljan.

neprihvatljiv, jednostran, ideološki neizbalansiran i unutrašnje neusklađen dokument, usmeren na ekonomski rast bez uzimanja u obzir načela održivog razvoja. Nekoliko dana nakon isteka roka za davanje komentara na prvi nacrt, vlada je organizovala regionalne konferencije za odabrane učesnike na temu nacrt. Na njima je bez ikakvih naznaka predstavljena izmenjena verzija prvog nacrt. Izmenjena verzija nije objavljena i sadržavala je nekoliko amandmana koji su veštački ispunjavali zahteve NVO za uključivanje načela održivosti. Potom je vlada sredinom oktobra 2005. usvojila izmenjenu verziju nacrt. Time je pokazala uzaludnim pristup programiranju koje pokušava da "ozeleni" unapred određene ciljeve i prioritete. NVO sektor nije prihvatio takav pristup i u decembru 2005. najavio je kolektivni bojkot daljeg programiranja, kao i nadzora nad korišćenjem Strukturnog i Kohezionog fonda u Slovačkoj, sve dok se ne uspostavi fer javna rasprava i stavovi socijalnih partnera ozbiljno ne uzmu u obzir u izmenjenoj verziji referentnog okvira. O bojkotu su obavješteni mediji i Evropska Komisija.

Nakon najave bojkota, vlasti su izrazile zainteresovanost za saradnju sa NVO sektorom i navele nekoliko konstruktivnih predloga kojima bi usvojile deo zahteva NVO sektora za sledeću verziju referentnog okvira. Vladini zvaničnici organizovali su sastanak sa predstavnicima NVO u januaru 2006. i predstavili svoju poziciju spram predloga NVO sektora i predlog uključivanja NVO u buduće programiranje. Na sastanku su prihvaćene neke od primedbi NVO, ali među njima nije bila ni jedna načelna primedba u vezi smanjenja regionalnih razlika. Nakon sastanka bilo je jasno da državne vlasti neće promeniti svoj sektorski pristup ni opštu usmerenost

referentnog okvira na ekonomski rast. Ipak, pošto se većina primedbi NVO sektora odnosila na nivo pojedinih operativnih programa, NVO su u februaru 2006. usvojile odluku da će se vratiti u proces programiranja i pokušati da utiču na pripremu najvažnijih operativnih programa.

Sredinom februara 2006. na komentarisanje je dostavljen drugi nacrt Nacionalnog strateškog referentnog okvira (rok za komentarisanje je bio 10 radnih dana, nakon čega je startovala priprema operativnih programa). Drugi nacrt je sadržavao i nekoliko zahteva NVO sektora. Posle evaluacije napretka u procesu programiranja, NVO su odlučile da privremeno prekinu bojkot i podnele su svoje primedbe na drugi nacrt.

Kada je u martu 2006. istekao rok za komentarisanje drugog nacrt Nacionalnog strateškog referentnog okvira, vlada je odložila donošenje odluke o njemu za nekoliko nedelja i, bez obaveštenja partnera, izmenila drugi nacrt u načelnim pitanjima, vezanim za strukturu operativnih programa i raspodelu finansijskih sredstava. Potom je u maju 2006. ovaj izmenjeni drugi nacrt vlada odobrila kao predlog Nacionalnog strateškog referentnog okvira. Time je postalo očigledno da vlada predvođena Miklošem Dzuridom želi da ubrza završetak programiranja kako bi to iskoristila za prevremene parlamentarne izbore, zakazane za jun 2006. Haosu je priključeno pripremanje pojedinih operativnih programa – bila je to kopija istih nedostataka koje su odlikovale pripremu Nacionalnog strateškog referentnog okvira: rokovi za komentarisanje ponovo su ekstremno skraćeni, materijali za sastanke pojedinih radnih grupa slati su svega par dana pre održavanja

sastanka, što je ponovo učinilo nemogućim stvarno učešće ne samo NVO sektoru, nego i drugim partnerima, uključujući lokalne i regionalne vlasti ili predstavnike krajnjih korisnika. I rokovi za međuresorska usaglašavanja ponovo su skraćeni na pet radnih dana, sa istim apsurdnim obrazloženjem "zbog problema u poslovima sa Evropskom Unijom". Posledica svega je bila činjenica da gotovo ni jedna načelna primedba NVO sektora nije uključena u nacrt operativnih programa.

Nakon formiranja nove vlade u julu 2006. NVO sektor je premijeru i ministrima poslao pismo u kojem je ponovo istaknuta brzopletost u procesu programiranja i pozvao ih da revidiraju proces. Tada je bilo moguće pratiti rad na određenima izmenama sadržaja referentnog okvira i operativnih programa na nivou državnih organa, što je moglo da dovede do njihovog usklađivanja sa primedbama NVO. Proces izmena nacrt dokumenata ipak se teško može opisati drugačije nego kao haotičan, ponajpre zbog nejasnih procedura i prekratkih rokova za komentarisanje dokumenata.

Zaključak

Proces programiranja fondova EU za period 2007–13. iz ugla učešća partnera iz neprofitnog nevladinog sektora bio je različit u poređenju sa programiranjem za period 2004–06. Ipak, bez obzira na činjenicu da je pristup procesu državnih organa sa čisto formalnog aspekta unapređen, u stvarnosti NVO nisu imale gotovo nikakve mogućnosti da utiču na rezultate programiranja. Nedostaci su postali tako veliki da su NVO odlučile da bojkotuju ceo proces više puta između kraja 2005. i početka 2006.

godine. Teško je bilo očekivati da se programski proces okonča sa pozitivnim rezultatima sa tako loše vođenom fazom otvaranja procesa.

U celini, može se reći da, uprkos određenih napora državnih organa i blagih poboljšanja učinjenih pod vođstvom nove političke svite nakon parlamentarnih izbora iz juna 2006. godine, do kraja programskog procesa u decembru 2006. nije ostvarena principijelna promena ni u pristupu državnih organa prema NVO sektoru, niti u sadržaju programskih dokumenata na način koji bi omogućio da tokom sledećih nekoliko godina Strukturni i Kohezioni fond značajnije doprinesu smanjivanju regionalnih razlika.

Preporuke

Opisani slučaj pokazuje da partneri koji učestvuju u programiranju treba da budu spremni da brane svoje interese da bi izbegli sličnu haotičnost ubuduće, kao i da je neophodno osigurati da postupak procesa programiranja bude unapred jasan i da ne zavise od dnevnih političkih odluka:

1. Proces programiranja na nivou Nacionalnog strateškog referentnog okvira i operativnih programa treba da bude pripremljen i usaglašen unapred sa svim partnerima uključenim u programiranje. Svaka izmena rokova ili pravila u tekućem procesu zahteva konsultacije i treba unapred da bude usaglašena sa svim uključenim partnerima.
2. Okvir za proces treba da bude propisan pravnim aktima kako bi pravila postupka bila izvršna.

3. Potrebno je ostaviti dovoljno vremena u samom procesu programiranja za dostavljanje komentara na nacрте dokumenata (najmanje dve nedelje ili duže, zavisno od obima dokumentacije) kako partneri ne bi bili pod stalnim pritiskom rokova.

4. Dokumenti za sastanke i sednice radnih grupa i odbora treba da budu dostavljeni najmanje 10 radnih dana ranije kako bi partneri imali dovoljno vremena za pripreme.

Pregled učešća javnosti vezan za instrument IPA u zemljama Zapadnog Balkana

Albanija

Opšti zakonodavni okvir

Prvi zakonodavni napor da se obezbede javne informacije i učešće javnosti u pitanjima zaštite životne sredine u Albaniji bio je u 2000-toj kada je ratifikovana Arhuska konvencija od strane Skupštine zakonom "O pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u pitanjima životne sredine" (Zakon br. 8672, datum 26.10.2000). Nakon Arhuske konvencije nekoliko drugih zakona je stupilo na snagu kako bi se obezbedilo učešće javnosti u donošenju odluka vezanih za životnu sredinu. To su zakon br.8990, datum 23.1.2003 "O proceni uticaja na životnu sredinu"; zakon br. 8934, datum 05.09.2002 "Za zaštitu životne sredine" i odluka Saveta ministara br.994, datum 2.7.2008 "O dobijanju javnog mišljenja u donošenju odluka za životnu sredinu".

Danas, u situaciji kada država želi pristupiti Evropskoj uniji, Vlada Albanije radi na usvajanju zakona prema evropskim standardima. Trenutno je zakon o zaštiti životne sredine i zakon o proceni uticaja na životnu sredinu u procesu izmena zajedno sa ostalim zakonima koji su vezani za zaštitu životne sredine. Uprkos dobroj volji, zbog toga što su nekompletne informacije zahvaljujući tome što nema monitoringa postojećeg stanja, u nekoliko navrata su pokušaji

da se transponuju zakoni iz EU završili u prostom prevođenju zakona. Ti novi zakoni su daleko od potreba koje su u Albaniji i daleko od realnosti.

Ipak, zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu nedostaje u zakonodavnom okviru Albanije, dok je ta procedura samo pomenuta kao dodirna u zakonu o proceni uticaja (EIA).

Uprkos postojećem legalnom okviru, administrativni kapacitet za sprovođenje ovih zakona ostaje slab in a nacionalnom in a lokalnom nivou. Štaviše, rad Ministarstva životne sredine, šumarstva i vodne uprave generalno nije koordinisan sa ostalim ministarstvima i drugim nacionalnim i lokalnim organima.

Praksa učešća javnosti i pristup informacijama na nivou pojedinačnih projekata

Nakon ratifikacije Arhuske konvencije u 2000-toj, različiti mehanizmi su postavljeni kako bi država implementirala konvenciju propisno. Ovim načinom, uz podršku OSCE-a u Albaniji, tri su Arhus centra otvorena u najvećim gradovima u zemlji: Shkodra, Vlora i Tirana.

Odbor za Arhusku konvenciju je uspostavljen u 2009-toj, sa predstavnicima različitih ministarstava i NVOa. Bilo kako, Arhuski odbor u Albaniji je struktura koja je pod nadležnim ministarstvom za životnu sredinu što smeta njegovoj nezavisnosti. Odbor ima samo savetodavnu ulogu i uopšte je veoma slab naspram vladinih odluka.

Još uvek se, ako se uopšte sprovodi, Arhuska konvencija na nivou projekata radi minimalno. Nažalost, ovo je tako i kada su u pitanju projekti finansirani od Evropskih banaka. U 2004-toj, EBRD, EIB i Svetska Banka su finansirale izgradnju kombinovanog naftno gasnog postrojenja- centrale u turističkom naselju Vlora, na jugu Albanije. U projektu su nedostajale valjane javne konsultacije što je potvrđeno Odborom Arhuske konvencije koji se bavi pitanjima poštivanja odredbi konvencije u 2007-oj.

Izveštaj ovog Odbora izgleda da nije mnogo doprineo narednim procesima javnih konsultacija u Albaniji, jer još uvek u 2011-oj vidimo da je u većini slučajeva mišljenje javnosti u potpunosti isključeno ili ignorisano. Slučajevi kao što su spoljni saobraćajni prsten oko Tirane su živi dokaz za to, gde je izgradnja počela bez ekološke i građevinske dozvole, i bez ijedne javne konsultacije.

NVO uključene u partnerske konsultacije

24. septembra 2010. godine Ministarstvo za evropske integracije Albanije je organizovalo konsultativni sastanak vezan Okvir za usklađenost strategija -the Strategic Coherence Framework (SCF) za IPA kopponente III i IV. Poziv je bio poslat različitim akterima kao što su predstavnici lokalne i centralne vlasti, diplomatska predstavništva u zemlji, međunarodne organizacije uključujući i manji broj lokalnih grupa, a sve birajući direktore.

Uprkos tome što je datum konsultacija bio najavljen dva meseca ranije, u julu 2010, nacrt SCF-a je prvi put javno publikovan, samo tri dana pre samog događaja 21. septembra. Očigledno, ovo kratko vreme nije bilo dovoljno za NVOe da prouče document kako treba i da daju smislene komentare. Štaviše, albanski prevod samog dokumenta nije bio tačan, oslikavajući ovog puta nedostatak ozbiljnosti u procesu. Nakon konsultacija, organizacije građanskog društva imale su samo jednu nedelju da pošalju dodatne komentare.

Štaviše, način na koji su konsultacije bile organizovane je dozvoljavao ekološkim NVOima da budu uključene samo u jednu od pet paralelnih radionica: saobraćaj, životna sredina, regionalna konkurentnost, tržište rada i edukacija i stručno usavršavanje. Na ovaj način, bilo je teško ekološkim organizacijama da utiču na izbor prioriteta u oblasti saobraćaja. Ovo je dovelo da su ekološki nepovoljni prioriteti odabrani od strane radne grupe za transport, jer razvoj autoputeva nanovo zapostavlja razvoj željezničkog saobraćaja.

Opšti zakonodavni okvir

U Hrvatskoj, pravo na učešće građana u odlučivanju je opisano u nekoliko odvojenih zakona i uredbi. Glavni zakon je Zakon o zaštiti okoliša (NN 110/2007), njegovi propisi o informacijama i učešću javnosti u vezi pitanja okoliša (NN 064/2008). Takođe je tu Zakon o pravu na pristup informacijama (NN 172/2003).

Zakon o zaštiti okoliša i njegova podzakonska akta određuju način informisanja javnosti u procedurama za: izradu Strateške procene uticaja na životnu sredinu; procenu potrebe za izradu strateške procene; procenu potrebe za izradu procene uticaja na životnu sredinu; određivanje sadržaja Studije o proceni uticaja na životnu sredinu pre njene izrade i procedure izdavanja saglasnosti na Izveštaj o sigurnosti.

Ova regulativa takođe propisuje način informisanja javnosti i zainteresovane javnosti i njihovo učešće, u slučajevima kada je učešće javnosti obavezno Zakonom, a to je u procedurama: strateške procene uticaja; usvajanja planova i programa za koje se nije radial strateška procena; priprema zakona, sprovođenje regulative i drugih opštih zakonski obavezujućih pravila koji mogu imati značajne uticaje po životnu sredinu; procena uticaja na životnu sredinu, i određivanje zahteva za integrisano sprečavanje i kontrolu zagađivanja za postrojenja. Čak, ona propisuje i način na koji će se sprovoditi javna rasprava, uključujući javnu inspekciju i javnu prezentaciju,

kao i rokove vezane za procedure.

Oba navedena zakonodavna akta obuhvataju odredbe Arhuske konvencije kojoj je Republika Hrvatska zvanično pristupila i Parlament usvojio 13 decembra 2006 (NN – međunarodni ugovori; 01/07). Iako je Republika Hrvatska usvojila Arhusku konvenciju u 2009. godini, Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i građevinarstva (MEPPC) je započelo sudski postupak protiv udruge Zelena akcija zbog izvođenja protesta vezanog za upravljanja opasnim otpadom. Mi verujemo da je time Hrvatska prekršila odredbe Arhuske konvencije koje kažu “da osobe koje koriste svoja prava bazirana na Arhuskoj konvenciji ne smeju biti kažnjavane, gonjene ili uznemiravane”. Upravo suprotno ovome, započinjanje sudskih procesa protiv NVOa sa pretnjama o visokim finansijskim penalima definitivno nije dobra partnerska saradnja ovog ministarstva i civilnog sektora. U 2011. godini Zelena akcija je konačno dobila ovaj sudski slučaj.

Praksa učešća javnosti i pristup informacijama na nivou pojedinačnih projekata

Učešće javnosti tokom procedure procene uticaja -EIA procedure u Hrvatskoj nije efikasno, jer građanima nije dozvoljeno da drastično promene projekte niti njihove lokacije. Jedino mesto gde se davanje lokacijske dozvole može diskutovati je

prostorno planiranje – a to je faza kada je izveštaj o proceni uticaja na životnu sredinu poznat u svim detaljima. Na primer finalna verzija EIA izveštaja centra za upravljanje otpadom Mariščina je bila završena 2001. godine, i na osnovu te procene lokacija Mariščina je bila odabrana kao najpovoljnija u zemlji za centar upravljanja otpadom. Ova činjenica govori sama za sebe. Skoro 10 godina stara procena uticaja na životnu sredinu ne može opravdati upotrebu novaca EU u ovome projektu. Slična situacija se desila sa drugim projektom finansiranim od strane EU – Kastijun centar za upravljanje otpadom čija lokacija je odabrana u 1996. godini a građani nisu bili u mogućnosti da utiču na lokacijsku dozvolu u 2007-oj kada je Izveštaj o EIA bio prezentovan javnosti.

NVO uključene u partnerske konsultacije

Hrvatska Vlada je usvojila Strateški okvir za razvoj 2006 – 2013 u sptembru 2006. Okvir je bio zvanično usvojen nakon 2 kruga javnih konsultacija sa sindikatima, nevladinim organizacijama, privrednim organizacijama i javnošću. Pošto ne postoji trag evidencije nije moguće saznati koje su tačno organizacije bile prisutne na konsultacijama.

Jedan od glavnih problema u vezi pristupanja EU je harmonizacija zakona sa zakonima EU što je oslikano u velikom broju “Evropskih” zakona usvojenih od strane Parlamenta Hrvatske. Nekoliko NVOa uključujući Zelenu Akcija / FoE Croatia je imalo konferenciju za novinare sa koje se zahtevalo od hrvatskog Parlamenta i Vlade da smanji broj zakona koji se donose u urgetnoj proceduri bez čitanja u skupštini i bez

javne rasprave. Prema administrativnom postupku Parlament Hrvatske, dozvoljeno je usvajanje zakona u urgetnoj proceduri samo u izuzetno retkim situacijama kao što su pitanja odbrane i drugi visoko državni razlozi. Tokom mandata prethodne Vlade, nisu postojala obaveštenja data na vreme o dnevnom redu i materijalima za sastanke Vlade. Takođe, izveštaji o usvajanju pojedinih zaključaka i agendi, kao i odluka donešenih ispred parlamentarnih odbora, nisu bili objavljivani na vreme. Štaviše, Hrvatska Vlada nije obavestavala javnost o odlukama vezanim za budžetsku raspodelu.

Zakonska rupa je omogućila selektivan pristup u odabiru partnera u konsultativnom procesu, a stvarne konsultacije za IPA Operativni program zaštite životne sredine 2007-2009 nikada nije organizovan. Međutim, nekoliko NVOa su bile prisutne na partnerskim konsultacijama; NVO Sunce iz Splita, Zelena Istra iz Pule i NVO Eko Kvarner su bile prisutne na konsultacijama i prezentacijama vezane za prioritetnu osu otpad. Zelena Akcija iz Zagreba, Sunce iz Splita i Zeleni Osijek iz Osijeka su prisustvovali prezentacijama i konsultacijama vezanim za prioritetnu osu za vode.

Operativni program za saobraćaj je imao svoje konsultacije održane 6. marta 2007 i 13. juna 2007, u Ministarstvu mora, turizma, saobraćaja i razvoja. Liste učesnika partnera koji su učestvovali u dva kruga konsultacija je uključila na primer sindikate, univerzitete, novinare i NVO Zelena akcija. Značajna futnota u oba do sada pomenuta Operativna programa je “Proces javnih konsultacija bi trebao biti ponovo sproveden ukoliko dođe do zvanične revizije(a) Operativnog programa” .

Operativni program za razvoj ljudskih resursa i njegove konsultacije su se desile 23. marta 2007 u Zagrebu. Nacrt programa je bio zvanično predstavljen predstavnicima poslodavaca, zaposlenima, lokalnim vlastima kao i drugim organizacijama civilnog društva ali nije jasno koje su NVO bile prisutne na sastanku. Međutim ovaj OP kaže u svom tekstu da predstavnici organizacija civilnog društva mogu biti izabrani za Sektorske odbore za monitoring.

Lista partnera, koji su pozvani na konsultacije vezane za OP za Regionalnu konkurentnost, obuhvata miks od **opše ekonomskih i socijalnih partnera, jedinica lokalne samouprave i njenih pod nacionalnih delova i specifičnih institucija vezanih za ovaj sektor.** Međutim u grupi različitih Komora, Instituta i lokalne vlasti nema

organizacija civilnog društva na listi.

Mogućnosti

Iako je prvi period programiranja bio organizovan na partnerskim konsultacijama, drugi krug programiranja za 2011 – 2013 je obuhvatio i izradu strateške procene uticaja - SEA proceduru za OP vezan za životnu sredinu. 10. maja 2010 Hrvatsko ministarstvo- MEPPC je objavilo zvaničnu informaciju o ovoj SEA i dalo 30 dana rok za slanje inicijalnih komentara od strane opšte javnosti. Iako je ovo ličilo na dobar početak procesa učešća javnosti, prošlo je više od godinu dana a Zelena akcija još uvek nije dobila nikakav odgovor vezan za svoje komentare niti je nacrt Operativnog programa objavljen.

Opšti zakonski okvir

Makedonija ima zakon o slobodnom pristupu informacijama koje imaju javni karakter (usvojen 2006) koji omogućuje građanima da zatraže informacije od javnog značaja od bilo koje javne vlasti u verbalnom, pisanom ili elektronskom obliku. Još od njegovog usvajanja, praktično sprovođenje zakona se poboljšavalo, pošto je uspostavljena posebna Komisija za zaštitu prava građana na pristup informacijama koja nadgleda to sprovođenje.

Makedonija je takođe ratifikovala Arhusku konvenciju u 1999- toj što je omogućilo građanima da pristupaju informacijama, učestvuju u donošenju odluka i pristupe pravosuđu u pitanjima zaštite životne sredine. Generalno govoreći, pristup pravosuđu se još uvek uopšte ne sprovodi, uprkos brojnim pokušajima organizacija civilnog društva da istreniraju sudije u pitanjima zaštite životne sredine. Pristup informacijama se implementira relativno dobro, sa manjim povremenim omaškama od strane vlasti. Na primer, kada su ekološke organizacije tražile od Ministarstva ekonomije studiju o razvoju malih hidrocentrala u Makedoniji, Ministarstvo je odlučilo da odbije zahtev, svrstavajući studiju koja je jasno javni dokument kao poverljivu informaciju.

Prema zakonu o zaštiti životne sredine, građani Makedonije imaju pravo da budu uključeni i informisani o projektima i planovima koji mogu imati negativan uticaj po okruženje. Zakon

garantuje da će građani biti informisani putem 2 dnevne novine i putem web stranice Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja o planiranim projektima ili planovima sa potencijalnim štetnim uticajima po životnu sredinu. Štaviše, trebali bi biti regularno informisani kada su relevantni dokumenti dati na uvid i kada su javne konsultacije otvorene. I mada se procedura procene uticaja na životnu sredinu poboljšava tokom godina, učešće javnosti u donošenju odluka u Makedoniji u strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu i integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja (IPPC) je daleko od zadovoljavajućeg.

Praksa učešća javnosti i pristup informacijama na nivou pojedinačnih projekata

U slučaju projekta "Izgradnja Koridora X" koji je trebao biti finansiran od strane Evropske komisije, kao i evropskih banaka, javne konsultacije iz 2008 su sprovedene na vrlo neadekvatan i neefikasan način. Ozbiljni pritisci od strane ekoloških organizacija bili su upućeni Ministarstvu životne sredine i Evropskoj komisiji da razmotri i ponovi proces. Evropska komisija je odbila da finansira projekat sve dok se procedura procene uticaja ne sprovede na zadovoljavajućem nivou. Posle dobijanja niza instrukcija o tome kako da se sprovedu valjane procedure učešća javnosti, Ministarstvo je

naredne godine izvelo najverovatnije najbolju proceduru javnih konsultacija ikada. Sve je bilo objavljeno na vreme i svaki je dokument bio dostupan, svi komentari su takođe bili dostupni, kao i pojedinačni odgovori koje je dalo Ministarstvo. Može se zaključiti da vlasti u Makedoniji mogu raditi na visokom nivou, pod pritiskom Evropske komisije, i kada su u pitanju bitna finansiranja.

Što se tiče ostalih procedura, nedavno se desilo ozbiljno kršenje zakona, kada je Ministarstvo ekonomije odlučilo da ne sprovodi proceduru Strateške procene uticaja na životnu sredinu za Strategiju korišćenja obnovljivih izvora energije u Makedoniji do 2020. godine. Iako su se ekološke grupe žalile, i Ministarstvo životne sredine jasno reklo da je Strateška procena uticaja absolutno neophodna, Ministarstvo ekonomije nije sprovelo proceduru i Strategija je usvojena u Parlamentu. Štaviše, skoro da ne postoje primeri dobre prakse u učešću javnosti u vezi sa IPPC procedurom (koja obuhvata davanje dozvola velikim industrijama).

NVO uključene u partnerske konsultacije

Trenutno su civilne organizacije uključene u sledeće faze IPA programiranja:

1. Tokom konsultacija Operativnih programa.
 - Konsultacije za Operativni program regionalnog razvoja su izvršene u 2007., na loš način, i tokom sezone godišnjih odmora čak bez davanja dovoljnog vremenskog roka (trajale su manje od 30 dana).

- Organizacije građanskog društva su bile pozvane da podnesu komentare i učestvuju u pripremi operativnog programa tehničke pomoći (IPA komponenta I) u 2009.
2. Na nivou projekata Organizacije građanskog društva i građani su bili uključeni u procenu uticaja na životnu sredinu 2 infrastrukturna projekta koji su finansirani od strane EU fondova.
 3. U doborima za praćenje Ekološke NVO imaju svoje predstavnike u Odborima za praćenje za ruralni razvoj i regionalni razvoj (IPA komponente III i V) kao i predstavnike u Nadzornom odboru za jedan specifičan projekat fokusiran na otpad pod Operativnim programom regionalnog razvoja.

Nivo znanja organizacija civilnog društva o ciklusu programiranja i generalno o IPA fondovima je mali. Postoji samo par organizacija (naročito je malo ekoloških) koje su upoznate sa procesom i koje uzimaju učešće u raznim konsultacijama, ali uopšte, ne postoji naročit interes ili kapacitet u samim organizacijama da prate bilo finansiranje bilo projekte.

Opšti zakonodavni okvir

Krovni Zakon o zaštiti životne sredine iz 2004. godine i 2009. godine previđa pravo svakog građanina da učestvuje u procesima donošenja odluka.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja²¹ reguliše slobodan pristup informacijama koje poseduju javne vlasti za koje javnost ima opravdan interes da zna.

Republika Srbija je ratifikovala Konvenciju o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija) 12. maja 2009. godine i pristupila joj 31. jula 2009. godine.

Učešće javnosti u donošenju odluka u pitanjima životne sredine i sledstveno pristup pravnoj zaštiti za specifične aktivnosti/projekte koji su navedeni u Članu 6 Arhuske konvencije je regulisano osnovnim aktom Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu²² (EIA) i šest podzakonskih akata.

Zakon o planiranju i izgradnji predviđa da se učešće javnosti vezano za prostorne i urbane regulacione planove dešava kroz javne rasprave, što znači da je Izveštaj o Strateškoj proceni uticaja istopvremeno na javnom uvidu kada i predloženi plan.

Pored toga, učešće javnosti u donošenju odluka o specifičnim aktivnostima je takođe regulisano drugim zakonima kao što je Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja (IPPC), i Zakon o genetički modifikovanim organizmima. Neki drugi zakoni takođe imaju odredbe vezane za učešće javnosti vezane za zvanične planove i programe:

- Zakon o zaštiti vazduha ističe da se pre usvajanja od strane Vlade četvorogodišnji Nacionalni program za postepeno smanjivanje godišnjih maksimalnih nacionalnih emisija zagađujućih materija ovaj program učini dostupnim za javnost i zainteresovanu javnost,
- Zakon o vodama predviđa EIA za nacionalnu Strategiju i nacionalni plan upravljanja vodama i specifične planove za upravljanje vodama. Javnost ima pravo na informaciju o stanju voda i radu kompetentnih državnih organa odgovornih za upravljanje vodama i da učestvuje u procesima pripreme i usvajanja planova za upravljanje vodama i njihovoj implementaciji.
- Zakon o zaštiti prirode ističe da javnost ima pravo da pregleda i učestvuje u javnoj debati za nacrt dokumenta o imenovanju zaštićenih područja i pripadajućih dokumenata—Studiji zaštite sa priložima u mapama kao i za planove upravljanja zaštićenim

²¹ Službeni glasnik Republike Srbije Br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010

²² Službeni glasnik Republike Srbije Br. 135/04 i 36/09

prirodnim dobrima i planovima korišćenja prirodnih resursa.

- Zakon o šumama predviđa izveštaj o strateškoj proceni uticaja za Plan razvoja šumarstva t.j. Plan razvoja šuma u nacionalnom parku.

Učešće javnosti u praćenju sprovođenja- poštovanja uslova zacrtanih u proceni uticaja na životnu sredinu, kao i praćenju izdatih dozvola i saglasnosti ne postoji.

Praksa učešća javnosti i pristup informacijama na nivou pojedinačnih projekata

Nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine u Srbiji su podeljene između lokalnih, pokrajinskih i republičkih organa.

NVOi u Srbiji ističu da posebno na lokalnom nivou, javni organi nemaju dovoljno kapaciteta da sprovedu učešće javnosti na transparentan i efikasan način, kao i da obezbede adekvatan kvalitet studija o proceni uticaja na životnu sredinu za različite projekte, naročito u slučaju novih hidrocentrala.

Takođe, neke NVO su mišljenja da je podnošenje Studije o proceni uticaja na životnu sredinu u fazi idejnog projekta umesto radije u fazi glavnog projekta prepreka u implementaciji Člana 6 Arhuske Konvencije i dovodi do izostanka kontrole sprovođenja dotičnog projekta.

Još od 2004 kada je Zakon o strateškoj proceni uticaja usvojen NVOi u Srbiji zahtevaju SEA proceduru za programe i planove u energetskom sektoru: Nacionalna strategija energetike, razni energetski investicioni planovi, uključujući one koji

dolaze od usvojene Povelje o energetske zajednici – s obzirom na to da je Direktiva EU vezana za stratešku procenu uticaja transponovana u zakonodavstvo Srbije i zahteva obaveznu procenu uticaja planova i programa za infrastrukturne koridore – saobraćajne, telekomunikacijske i energetske sisteme. Uglavnom, procedura strateške procene uticaja se jedino primenjuje na prostorne i urbane planove, međutim čak i za njih NVOi nisu zadovoljni kako se taj postupak sprovodi.

Ova situacija će se promeniti sa izmenama Zakona o strateškoj proceni uticaja u decembru 2010, i sa podzakonskim aktima (koji tek treba da se donesu) koji će odrediti listu za koje planove i programe je obavezna strateška procena uticaja.

Nisu rađene procedure SEA u Srbiji ni za jedan saobraćajni koridor koji je finansiran od strane EU, niti za investicije u energetici.

NVO uključene u partnerske konsultacije

U 2010-toj NVOi u Srbiji su bili uključeni u programiranje IPA i druge razvojne pomoći na ad-hoc osnovi, bez uključanja NVO-a kao partnera u definisanju bilo nacionalnih prioriteta za IPA fondove bilo prioriteta za druge razvojne pomoći, a takođe NVO nisu bile uključene ni u praćenje trošenja ovih fondova. Novembra 2010. godine NVOi su bile pozvane da komentarišu dokument pod nazivom „Potrebe Republike Srbije za međunarodnom pomoći 2011-2013“ za svrhu programiranja EU fondova. Na tim ad hoc konsultacijama bilo je prisutno 67 predstavnika organizacija civilnog društva organizovanih u četiri konsultativne grupe.

Sredinom februara 2011, započeo je proces uspostavljanja stalnog i planskog konsultativnog procesa sa NVOima u programiranju IPA. Nažalost, on je kasno započeo da bi uticao na definisanje nacionalnih prioriteta za IPA i odabir predloga projekata za 2012. godinu. Konsultativni trajni mehanizam za saradnju sa nevladinim organizacijama je predložen i vođen od strane Kancelarije za evropske integracije – Sektora za planiranje, programiranje, praćenje i izveštavanje o sredstvima EU i razvojne pomoći a obuhvatio je odabir takozvanih Sektorskih organizacija civilnog društva (SEKO). Konsultativni planski mehanizam za saradnju sa nevladinim organizacijama obuhvata odabir SEKO konzorcijuma (od maksimum tri organizacije, gde

jedna predstavlja vodeću) za svaki od osam sektora definisanih u dokumentima za programiranje EU fondova i međunarodne pomoći.

Trenutno (jun 2011) NVOi koji su formirani u mreže oko odabranih SEKO organizacija su pozvane da podnesu komentare na već odabrane predloge projekata za 2012, kao i na Nacrt Operativnog programa za ekonomski razvoj 2012- 2013 i Nacrt Operativnog programa za razvoj ljudskih resursa 2012 – 2013.

Opšte govoreći, NVOi u Srbiji nemaju dovoljno znanja o procesu programiranja IPA, značaju učešća javnosti u tom procesu, i mogućnostima da se utiče na IPA finansiranje i monitoring. NVOi još uvek nisu uključeni u Odbore za praćenje, nadzorne ili upravne odbore.

Naredni koraci

Instrument za države kandidate

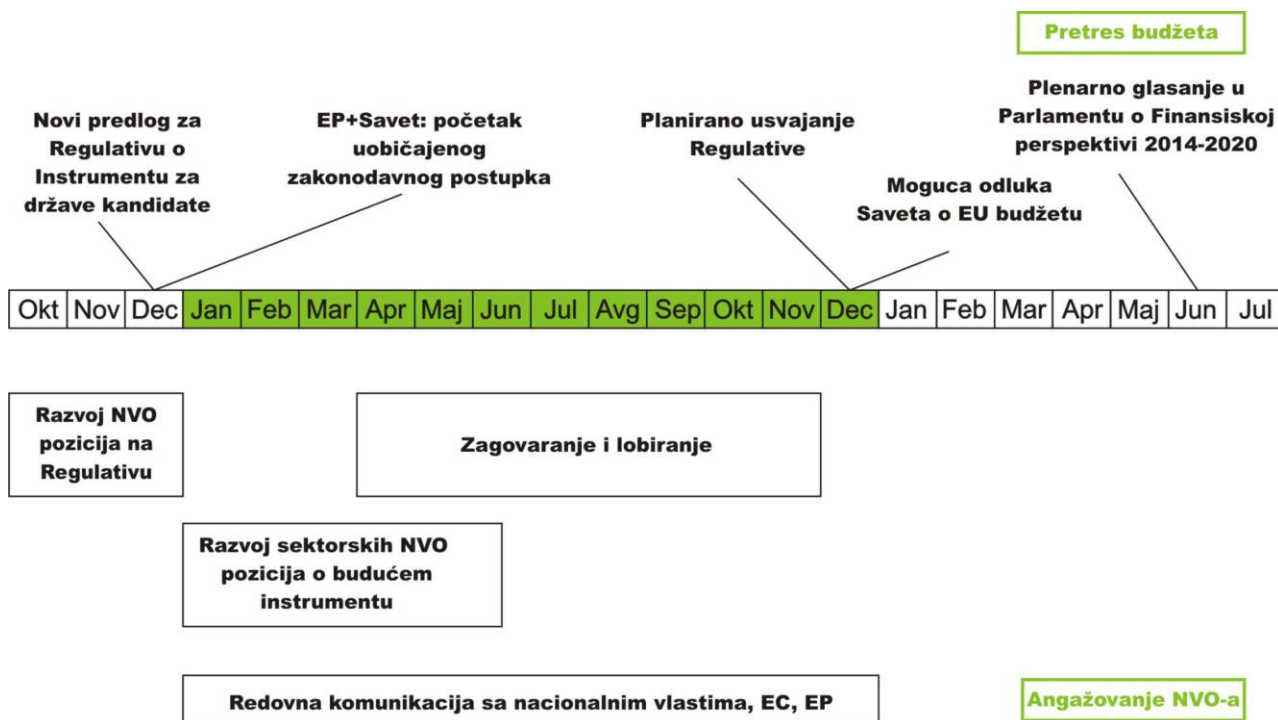
U novom Višegodišnjem finansijskom okviru 2014-2020 (MFF) uspostavljenom u Komunikaciji Evropske komisije prema Evropskom parlamentu, Savetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom Odboru i Odboru Regija - Budžet za Evropu-Deot 1, predpristupna pomoć pripada pod stavku 4. Globalna Evropa. Milijardi EUR je dodeljeno za Instrument u ovom periodu, što je blago povećanje u odnosu na 11,4 milijardi za period 2007-2013. Instrument neće biti menjan promenama zbog novog finansijskog okvira, i komponente će ostati iste.

Vremenski okvir

Predlog Regulative za Instrument za države candidate biće

predstavljen kasno u jesen 2011. godine. Regulativa treba da bude usvojena do kraja 2012. godine (moguće u zadnjem kvartalu 2012). Odluka o budžetu i Finansijska perspektiva će slediti krajem 2012. i u 2013.

Tokom ovog perioda, organizacije građanskog društva mogu igrati ključnu ulogu u poboljšanju samog instrumenta, putem održavanja stalne komunikacije sa relevantnim institucijama, razvoja sopstvenih pozicija za budućnost instrumenta i obavljajući aktivnosti javnog zagovaranja. Od esencijalnog je značaja da se civilni sector uključi u ovaj process i da doprinese boljem instrumentu kako za njihovu državu tako i za region.

Preporuke

Za javne konsultacije u periodu programiranja:

- Proces programiranja treba da se isplanira i dogovori unapred sa svim partnerima uključenim u programiranje. Bilo koje izmene u vremeskom smislu ili izmene tokom već započetih procesa trebaju da se dogovore sa partnerima na vreme i usaglase sa svim učesnicima.
- Preporučljivo je da se definiše zakonski definisan okvir samog procesa tako da su pravila procesa izvršna.
- Vlade trebaju obezbediti transparentnost ne samo procesa prikupljanja inputa od strane javnosti nego i procesa javnog mišljenja. Zvanični odgovori na dostavljena mišljenja se savetuju.
- Trebalo bi dati dovoljno vremena u postupku za podnošenje komentara na nacрте dokumenata (barem dve nedelje ili više, u zavisnosti od obima dokumentacije) tako da partneri nisu u vremenskom tesnacu i stresu.
- Dokumenti za sastanke i radne grupe i odbore trebaju se barem 10 dana unapred pripremiti i poslati tako da partneri imaju dovoljno vremena za pripremu.
- NVOi trebaju da aktivno lobiraju kako bi bili uključeni u tela koja pišu programska dokumenta na nacionalnom i regionalnom nivou. Preporučljivo je da se razvije jednak sistem

delegiranja NVO učesnika u radne grupe i odbore.

- NVOi trebaju tražiti strateška partnerstva i samo-organizovanje u sektorskim koalicijama i platformama.
- NVOi trebaju obezbediti kvalitetne informacije za nacionalnu vlast i za Evropsku komisiju.
- NVOi trebaju osigurati potrebne resurse (ljudske i finansijske) kako bi uzeli učešće u programiranju.
- Kompetentni eksperti trebaju biti od pomoći u čitavom procesu upotrebe sredstava, te na taj način podržati i doprineti procesu demokratske participacije da bude što efektivniji.

Za rad u Odborima za praćenje i/ili Nadzornim odborima

- Preporučljivo je da NVOi razviju jednak sistem delegiranja NVO učesnika u odbore za praćenje i nadzorne odbore.
- NVOi moraju insistirati na punom pravu glasa ukoliko to nije slučaj.
- NVOi trebaju očekivati da će tok informacija da bude neredovan a vreme za konsultacije kratko. Da bi se to izbeglo, NVOi mogu razmotriti pripremu glavnih zahteva unapred.
- NVOi trebaju obezbediti alokaciju resursa (ljudskih i finansijskih) da bi uzeli učešće u radu odbora.

Korisni linkovi

Opšte informacije: http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/index_en.htm

MIPDs: http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/planning-ipa_en.htm#mipd

Ključni dokumenti i izveštaji: http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/index_en.htm

Evropa “Ko je ko”, pronađite relevantnu osobu u relevantnoj instituciji: <http://europa.eu/whoiswho/whoiswho.html>

www.bankwatch.org

Ova publikacija je proizvedena od strane CEE Bankwatch Network i njenih članica i partnerskih organizacija: MTVSZ- Mađarska, Za Zemiata- Bugarska, CEPA- Slovačka, Zelena Akcija- Hrvatska, EDEN Center- Albanija, Eko-svest- Makedonija i CEKOR-Srbija.

Kao Bankwatch mreža želimo da zahvalimo sledećim darodavcima za njihovu svesrdnu podršku našem radu: Charles Stewart Mott Foundation, European Climate Foundation, International Visegrad Fund, Oxfam Novib, Sigrid Rausing Trust, VROM- holandskom ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja kao i Evropskoj Uniji.

Srpska studija je proizvedena uz pomoć TACSO projekta u Srbiji, projekat je finansiran od strane Evropske unije.

